

บทความวิจัย

เรื่อง ความขัดแย้งระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์ในช่วง ค.ศ. 1934 - 1949

โดย

นางสาว รุติพร เลาสถิตย์

รหัสนักศึกษา 05590676

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2562

ลิขสิทธิ์ของคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ชื่อบทความวิจัย	ความขัดแย้งระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์ ในช่วง ค.ศ. 1934 – 1949
ผู้เขียน	นางสาวฐิติพร เลหาสภิตย์
อาจารย์ที่ปรึกษาบทความวิจัย	อาจารย์ ดร. พิภู บุชบก
สาขาวิชา	เอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสนามจันทร์
ปีการศึกษา	2562

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง ความขัดแย้งระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์ในช่วง ค.ศ. 1934 – 1949 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์ ศึกษาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์ โดยมีวิธีการศึกษาจากข้อมูลหลักฐานชั้นรองเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จีน ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น ชีวประวัติ ชุนยัตเซ็น และชีวประวัติเหมาเจ๋อตง ในช่วง ค.ศ. 1927 – 1949

ผลการศึกษาพบว่าหลังการล่มสลายของราชวงศ์ชิง มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองสู่ระบอบสาธารณรัฐ แผ่นดิน จีนเกิดความแตกแยกในยุคขุนศึก มีการสู้รบแย่งชิงอำนาจอยู่ตลอดเวลา แต่ภายหลัง ในค.ศ. 1927 เจียงไคเช็คก็สามารถปราบปรามขุนศึกเหล่านี้ได้สำเร็จ นอกจากนี้เหมาเจ๋อตงและสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ในขณะนั้น ได้ลุกฮือก่อการปฏิวัติในหูหนาน เจียงไคเช็คจึงทำรัฐประหาร 12 เมษายน 1927 ซึ่งอำนาจรัฐบาลอยู่ยั้งและกวาดล้างพรรคคอมมิวนิสต์รวมถึงสมาชิกฝ่ายซ้ายในพรรคก๊กมินตั๋ง ทางพรรคคอมมิวนิสต์ก็ได้พยายามตอบโต้กลับ แต่ล้มเหลว ต่อมาในเดือนตุลาคม เหมาเจ๋อตงได้ส่งเคลื่อนทัพขบวนการไปตั้งหลักที่ภูเขาจิ่งกังซานเพื่อใช้เป็นฐานของกองกำลังขบวนการในชนบท แต่เนื่องจากทัพของพรรคก๊กมินตั๋งส่งกำลังมาสู้รบมากขึ้น ทำให้ไม่อาจใช้ภูเขานี้เป็นที่มั่นป้องกันได้อีก เหมาเจ๋อตงจึงส่งเคลื่อนทัพไปทางเหนือของเจียงซี ระหว่างนั้นกองทัพของเหมาเจ๋อตงสามารถรบชนะกองทัพที่ 1 ของพรรคก๊กมินตั๋งได้ จากนั้นจึงเข้าโจมตีเมืองฉางซาต่อ ขณะเดียวกันทางด้านญี่ปุ่นได้เริ่มก่อวินาศกรรมรุกรานแผ่นดินจีนตั้งแต่วันที่ 18 กันยายน 1932 เรื่อยมา แต่เจียงไคเช็คกลับไม่ได้ต่อต้านญี่ปุ่น ยังคงเดินหน้ากวาดล้างพรรคคอมมิวนิสต์อย่างต่อเนื่อง จนในที่สุดญี่ปุ่นสามารถยึดแมนจูเรียได้ และในเวลาต่อมาก็สามารถยึดเมืองและพื้นที่ต่าง ๆ ในจีนได้หลายพื้นที่ จนพรรคคอมมิวนิสต์ต้องเจรจากับเจียงไคเช็คให้ยุติสงครามกลางเมือง หันมาร่วมมือกันต่อต้านญี่ปุ่น

คำสำคัญ : พรรคก๊กมินตั๋ง, พรรคคอมมิวนิสต์จีน, การล้อมปราบ, สงครามจีน – ญี่ปุ่นครั้งที่ 2

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยเรื่องความขัดแย้งระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์ในช่วง ค.ศ. 1934 – 1949 เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา 450112 การศึกษาเอกเทศ (Independent Study)

บทความวิจัยชิ้นนี้สำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาอย่างสูงจาก อาจารย์ ดร. พิภู บุซบก อาจารย์ที่ปรึกษาวิจัย ที่กรุณาให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาเป็นอย่างดี ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างยิ่ง จนทำให้งานวิจัยชิ้นนี้เสร็จสมบูรณ์ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอาจารย์เป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณครอบครัว และเพื่อน ๆ พลอย แพรว ควิน กิฟ จอม ที่คอยให้กำลังใจอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กระแต จี ชุน ไช้ และซันดี้ ที่คอยให้กำลังใจ ให้คำปรึกษา และอยู่เป็นเพื่อนกัน ตลอดเวลาที่ทำบทความวิจัยชิ้นนี้ นอกจากนี้ ขอขอบคุณหอสมุดพระราชวังสนามจันทร์ และร้านกาแฟ 24 ชั่วโมง Little Cocoa ที่เอื้อเฟื้อสถานที่ให้ข้าพเจ้าได้ทำบทความวิจัยชิ้นนี้ และสุดท้ายนี้ ขอขอบคุณตัวข้าพเจ้าเองที่อดทนและเพียรพยายามทำบทความวิจัยชิ้นนี้จนเสร็จสมบูรณ์

ผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ หากมีข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาดประการใด ข้าพเจ้าก็ขออภัยไว้ ณ ที่นี้

ฐิติพร เลาหสถิตย์

สารบัญ

บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ.....	ข
สารบัญ	ค
ความขัดแย้งระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์ในช่วง ค.ศ. 1934 – 1949.....	1
บรรณานุกรม	37
ประวัติย่อผู้วิจัย	38

ความขัดแย้งระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์ในช่วง

ค.ศ. 1934 – 1949

บทนำ

ประเทศจีนเป็นประเทศที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติอันสมบูรณ์ ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมต่าง ๆ ทำให้ได้รับความสนใจจากหลายประเทศมาตั้งแต่สมัยโบราณรวมทั้งประเทศญี่ปุ่นด้วย ซึ่งญี่ปุ่นนั้นพยายามเข้ามายึดครองจีนหลายครั้งด้วยการทำสงครามเพื่อให้เข้าถึงและครอบครองวัตถุดิบได้โดยง่าย

สาเหตุในการรุกรานจีนของญี่ปุ่น คือ ความต้องการครอบครองทรัพยากรธรรมชาติและผลผลิตทางการเกษตร ญี่ปุ่นวางแผนบุกยึดพื้นที่ต่าง ๆ ในจีนด้วยการสร้างความวุ่นวาย เช่น การระเบิดรางรถไฟ การยั่วยุให้กลุ่มอันธพาลเกาหลิปะทะกับชาวนาจีน รวมไปถึงการกล่าวหาว่ากองทัพของจีนเป็นผู้ก่อความวุ่นวายนั้น ซึ่งญี่ปุ่นอ้างว่าการกระทำนี้เป็นการทำทลายอำนาจ จึงเพิ่มกำลังทหารเข้ามาในพื้นที่เพื่อปราบปรามและบุกยึดพื้นที่ต่าง ๆ

หลังการล่มสลายของราชวงศ์ชิง มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองสู่ระบอบสาธารณรัฐ แผ่นดินจีนเกิดความแตกแยกในยุคขุนศึก มีการรบ แย่งชิงอำนาจอยู่ตลอดเวลา บ้านเมืองพังพินาศ แต่ภายหลัง ในค.ศ. 1927 เจียงไคเช็คก็สามารถปราบปรามขุนศึกเหล่านี้ได้สำเร็จ นอกจากนี้เหมาเจ๋อตงและสมาคมนักงานในขณะนั้น ได้ลุกฮือก่อการปฏิวัติในหูหนาน (ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้แนวทางของเหมาเจ๋อตงและแนวทางของพรรคก๊กมินตั๋งขัดแย้งกัน) รัฐบาลอ่อนแอในขณะนั้นยังไม่มีท่าทีที่แน่ชัดว่าจะจัดการกับสถานการณ์นี้อย่างไร ทางด้านเจียงไคเช็คจึงทำรัฐประหาร 12 เมษายน 1927 เพื่อชิงอำนาจรัฐบาลอ่อนแอ และพยายามกวาดล้างพรรคคอมมิวนิสต์รวมถึงสมาชิกฝ่ายซ้ายในพรรคก๊กในตั้ง การทำรัฐประหารในครั้งนี้จึงเป็นเหตุให้ความร่วมมือระหว่างสองพรรคนั้นเป็นอันสิ้นสุดลง

หลังจากเจียงไคเช็คทำรัฐประหาร และกวาดล้างพรรคคอมมิวนิสต์ ในวันที่ 12 เมษายน 1927 พรรคคอมมิวนิสต์ได้พยายามตอบโต้กลับ แต่ล้มเหลว ต่อมาในเดือนตุลาคม เหมาเจ๋อตงได้สั่งทัพชาวนาให้ไปตั้งหลักที่ภูเขาจิ่งกังซาน เพื่อใช้เป็นฐานของกองกำลังชาวนาในชนบท (ยุทธศาสตร์ “ชนบทล้อมเมือง”) ต่อมาในปี ค.ศ. 1929 กองทัพแดงมีกำลังพลเพิ่มมากขึ้น แต่ด้วยปัญหาหลายประการในกองทัพ รวมทั้งสถานการณ์ที่ทัพของพรรคก๊กมินตั๋งส่งกำลังมาสู้รบมากขึ้น ทำให้ไม่อาจใช้ภูเขานี้เป็นที่มั่นป้องกันได้อีก เหมาเจ๋อตงจึงสั่งให้เผิงเต๋อหวยอยู่คุมกองทัพที่ภูเขา ส่วนตนกับจูเต๋อนำทหาร 4,000 นายแยกออกมา และนำทหารเข้าสู่รับในหมู่บ้านบางแห่ง และเคลื่อนทัพไปทางเหนือของเจียงซี กองทัพของเหมาเจ๋อตงสามารถรบชนะกองทัพที่ 1 ของพรรคก๊กมินตั๋งได้ จากนั้นจึงเข้าโจมตีเมืองฉางซาต่อ

ขณะเดียวกันทางด้านญี่ปุ่นได้เริ่มก่อวินาศกรรม สร้างความวุ่นวายเพื่อใช้เป็นข้ออ้างในการบุกเข้ายึดพื้นที่ โดยในวันที่ 18 กันยายน 1932 ญี่ปุ่นใช้วิธีวางระเบิดเส้นทางรถไฟสายแมนจูเรียใต้ ซึ่งเป็นจุดที่อยู่ใกล้กับด่านตรวจของฝ่ายจีนภายใต้การบังคับบัญชาของจางเสวียหลง แม้ว่าความเสียหายจะไม่มากนัก แต่ก็เพียงพอแล้วที่ญี่ปุ่นจะใช้เป็นข้ออ้างเป็นความชอบธรรมในการบุกยึดแมนจูเรีย และในเช้าวันที่ 19 กันยายน กองกำลังกวางตงของญี่ปุ่นได้เปิดฉากโจมตีกองทัพอากาศของจางเสวียหลงด้วยการระดมยิงปืนใหญ่เข้าใส่ด่านทหารจีน โดยอ้างว่าเพื่อตอบโต้การวางระเบิดเส้นทางรถไฟของญี่ปุ่น อีกทั้งยังส่งนายทหาร 500 นาย เข้าโจมตีกองทหารจีน 7,000 นายแต่เนื่องจากฝ่ายจีนขาดอาวุธที่ดี และไม่มีประสบการณ์รบที่หนัก จึงพ่ายแพ้ให้กับฝ่ายทหารญี่ปุ่นที่มีกำลังน้อยกว่า (กรกิจ ดิษฐาน, 2562)

รัฐบาลนานกิงในขณะนั้นพยายามประท้วงการยึดครองแมนจูเรียผ่านสันนิบาตชาติ แต่ไม่สำเร็จ ประชาชนจีนที่เดิมไม่พอใจการทำงานของรัฐบาลนานกิงอยู่แล้ว ได้ออกมาชุมนุมใหญ่ตามมณฑลต่าง ๆ เพื่อต่อต้านญี่ปุ่น ซึ่งการชุมนุมประท้วงต่อต้านญี่ปุ่นนั้นรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ จนเกิดการปะทะกับตำรวจจีน ญี่ปุ่นจึงฉวยโอกาสอ้างความชอบธรรมฐานเกิดความวุ่นวายที่เชียงใหม่ โดยนำกำลังบุกเชียงใหม่ทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ รวม 7,000 นาย ในวันที่ 27 มกราคม อ้างว่าเพื่อปกป้องเขตอิทธิพลของชาวญี่ปุ่นในเชียงใหม่ และเรียกร้องให้ทางการเชียงใหม่จ่ายเงินค่าเสียหายและกวาดล้างกลุ่มผู้ประท้วง (กรกิจ ดิษฐาน, 2562)

ญี่ปุ่นได้พยายามโจมตีจีนอย่างต่อเนื่องโดยไม่สนใจกระแสสังคมโลก อีกทั้งยังถอนตัวออกจากสันนิบาตชาติ จนสามารถครอบครองมณฑลฮ้อซานหรือแมนจูเรียได้ในที่สุด และประกาศตั้งประเทศใหม่ขึ้นมาเรียกว่า “แมนจูเกี้ยว” โดยโน้มน้าวแกมบังคับให้จักรพรรดิปูยี จักรพรรดิองค์สุดท้ายของราชวงศ์ชิงมาดำรงตำแหน่งจักรพรรดิของแมนจูเกี้ยว

หลังจากญี่ปุ่นสามารถยึดแมนจูเรียได้แล้ว ญี่ปุ่นยังคงค่อย ๆ รุกคืบขึ้นไปทางภาคเหนือของจีน แต่เจียงไคเช็คกลับไม่ได้หาทางต่อต้านญี่ปุ่นอย่างที่ควรจะทำ เจียงกลับประกาศนโยบาย “สู้นอกต้องปราบในก่อน” และเดินทางปราบปรามพวกคอมมิวนิสต์อย่างโหดเหี้ยม แม้ว่าประชาชนจะถูกหลอกหลอนก็ตาม

เจียงไคเช็คพยายามปราบปรามพวกคอมมิวนิสต์อยู่หลายครั้ง ด้วยการทำศึกล้อมปราบ 5 ครั้งด้วยกัน ซึ่งในการศึกล้อมปราบครั้งที่ 5 นั้น เจียงซึ่งกำลังนำทัพขึ้นไปกวาดล้างพรรคคอมมิวนิสต์ทางภาคเหนือ ก็ถูกแม่ทัพจางเสวียหลงจับเป็นตัวประกันที่นครซีอาน เพื่อเรียกร้องให้เจียงไคเช็คต่อต้านญี่ปุ่น และยื่นข้อเสนอให้เจียงเป็นพันธมิตรกับพรรคคอมมิวนิสต์ เมื่อเหมาเจ๋อตงทราบเรื่องจากแม่ทัพจางเสวียหลง ที่ประชุมก็ได้ลงมติเห็นชอบให้ร่วมมือกับเจียงในการต่อต้านญี่ปุ่น พร้อมกับส่งโจวเอินไหลไปร่วมประชุมลับกับเจียงที่นครซีอาน

แม้ว่าเจียงจะปฏิเสธข้อเสนอทั้ง 8 ข้อที่แม่ทัพจางเสวียหลงเสนอ แต่เมื่อเหมาเจ๋อตงเสนอให้เจียงเป็นผู้บัญชาการของทหารจีนทุกกองทัพและหากปล่อยคนของพรรคคอมมิวนิสต์ทั้งหมดที่ถูกคุมขังในนครซีอาน จะปล่อยให้เจียงเดินทางกลับนานกิงอย่างปลอดภัย เจียงจึงยอมตกลง ส่งผลให้ “วิกฤติซีอาน” สิ้นสุดลง

วันที่ 7 กรกฎาคม ค.ศ. 1937 ญี่ปุ่นรุกรานจีนทั่วประเทศ เปิดฉากโจมตีที่สะพานหลูโกวเฉียว ซานเหมิงเป่ย์ผิง พรรคคอมมิวนิสต์ออกประกาศให้ทหารและประชาชนทั่วประเทศร่วมกันต่อต้านญี่ปุ่น และแถลงว่าพรรคคอมมิวนิสต์ยินดีสร้างความสัมพันธ์กับก๊กมินตั๋งเพื่อต่อต้านญี่ปุ่น ซึ่งในเดือนกันยายน ค.ศ. 1937 เจียงไคเช็คได้กล่าวคำปราศรัย ยอมรับฐานะถูกกฎหมายของพรรคคอมมิวนิสต์ และได้ร่วมก่อตั้ง “แนวร่วมต่อต้านญี่ปุ่น” ขึ้นอย่างเป็นทางการ

เดือนธันวาคม ค.ศ. 1937 ญี่ปุ่นบุกเข้าโจมตีเมืองนานกิงและยึดเมืองได้ภายในเวลาไม่กี่สัปดาห์ ทั้งพลเรือนและทหารจีนกว่า 300,000 คน ถูกฆาตกรรมและฆ่าตายอย่างโหดเหี้ยม นานกิงตกอยู่ภายใต้การทำลายล้างของญี่ปุ่นนานนับเดือน โดยไม่ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐบาลก๊กมินตั๋งเลยแม้แต่น้อย จนท้ายที่สุดความโหดร้ายจากการสังหารหมู่นี้สิ้นสุดลงในปี ค.ศ. 1945 เมื่อสหรัฐอเมริกาทิ้งระเบิดปรมาณูที่เมืองฮิโรชิมา และนางาซากิของญี่ปุ่น (สุซันต์ วิเวกเมธากร, 2539) ทำให้ญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้ และยุติการรุกรานจีนในที่สุด

หลังจากจักรพรรดิโรฮิโตะประกาศยอมแพ้ เมื่อ 15 สิงหาคม ค.ศ. 1945 ด้วยการต่อสู้อของพรรคคอมมิวนิสต์และการไกล่เกลี่ยของนายพลจอร์จ มาร์แชลผู้แทนของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา ส่งผลให้เจียงไคเช็คต้องยอมลงนามในสนธิสัญญาสงบศึกระหว่างสองพรรค แต่หลังจากนั้น 5 เดือนเจียงก็ได้วางแผนกำจัดพรรคคอมมิวนิสต์อีกครั้ง ภายใต้การช่วยเหลือของสหรัฐฯ

26 มิถุนายน ค.ศ. 1946 เจียงไคเช็คบุกกวาดล้างพรรคคอมมิวนิสต์ทั่วประเทศด้วยกำลังทหาร 4 ล้านกว่าคนและอาวุธยุทธภัณฑ์ของสหรัฐอเมริกา พรรคคอมมิวนิสต์ก็ได้ตอบโต้กลับอย่างหนัก ด้วยกำลังทหารที่เพิ่มมากขึ้นเป็นเกือบ 5 ล้านคน ทำให้สามารถเอาชนะเจียงได้ และอำนาจรัฐของพรรคก๊กมินตั๋งในทางเหนือของแม่น้ำฉางเจียงก็หมดลงอย่างสิ้นเชิง

ความขัดแย้งภายในระหว่างรัฐบาลก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์จีน เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวจีนต้องเผชิญกับการรุกรานที่แสนโหดร้าย แม้ว่าจะมีการร่วมมือกันต่อต้านญี่ปุ่นตามคำขอจากพรรคคอมมิวนิสต์จีน แต่การต่อต้านญี่ปุ่นก็ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากรัฐบาลก๊กมินตั๋งไม่มีความจริงใจที่จะร่วมมือกับพรรคคอมมิวนิสต์ และมองว่าการต่อต้านญี่ปุ่นนั้นจะทำให้เหตุการณ์การบานปลาย ภายหลังจึงหันกลับมาปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์อีกครั้ง

นอกจากนี้รัฐบาลก๊กมินตั๋งยังใช้นโยบายไม่ต่อต้านญี่ปุ่นเพราะต้องการสงวนกำลังไว้ปราบพรรคคอมมิวนิสต์จีนตามนโยบายของเจียงไคเช็คที่ว่า “สู้ นอก ต้องปราบในก่อน” (รวีโรจน์, 2537)

ทำให้ญี่ปุ่นสามารถบุกยึดพื้นที่ต่าง ๆ ได้โดยง่าย และมีผู้ล้มตายจากการกวาดล้างของญี่ปุ่นเป็นจำนวนมาก และด้วยเหตุนี้เองทำให้จีนต้องเผชิญกับสงครามอันโหดร้ายเป็นเวลานานถึง 14 ปี

ประวัติการก่อตั้งพรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์

การก่อตั้งพรรคก๊กมินตั๋ง

ก่อนการปฏิวัติของซุนยัตเซ็น ประเทศจีนที่ถูกปกครองด้วยระบบราชวงศ์มาอย่างยาวนานกว่าสองพันปีนั้น เกิดความระส่ำระสายเป็นอย่างมาก ทั้งจากปัญหาภายในและภายนอกประเทศ แผ่นดินเกิดความวุ่นวายอย่างหนักจนซุนยัตเซ็น ประชาชนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ ได้เห็นและรับรู้ถึงความเจริญของต่างประเทศ อุดรชนไม่ไหวต้องเข้ามาปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงประเทศให้ดีขึ้น ให้หลุดพ้นจากความวุ่นวายทั้งหลายอันเกิดจากความล้มเหลวในการปกครองแบบเก่า

ในสมัยของราชวงศ์ชิง ช่วงต้นนั้นราชวงศ์ชิงสามารถบริหารราชการแผ่นดินได้เป็นอย่างดี ทำให้ประเทศเจริญขึ้นเป็นอย่างมาก แต่ประเทศชาติกลับเจริญก้าวหน้าไปได้แค่ในช่วงรัชกาลต้น ๆ เท่านั้นเนื่องจากปัญหาความขัดแย้งที่มีมาอย่างยาวนานตั้งแต่ราชวงศ์แมนจู ที่ต้องคอยปราบปรามพวกกบฏมากมาย อีกทั้งกฎของราชวงศ์ชิงที่บังคับให้ชาวจีนไว้ผมเปียและโกนผมบริเวณรอบ ๆ ออกให้เหลือเพียงตรงกลางไว้ถักหางเปีย หากใครไม่ไว้หางเปียจะถูกประหารชีวิต ซึ่งกฎนี้เองได้สร้างความไม่พอใจให้กับชาวจีน ทำให้มีการก่อกบฏขึ้นหลายครั้ง และทำให้ราชวงศ์ชิงต้องคอยปราบปรามอย่างหนัก

นอกจากนี้เหล่าขุนนางในราชสำนักต่างพากันฉ้อราษฎร์บังหลวง โกงกินบ้านเมือง ระบบการเมืองการปกครองมีปัญหาอย่างหนัก ต่อมาเกิดปัญหาทางเศรษฐกิจอันเกิดจากความประพฤติของฮ่องเต้เฉียนหลง จักรพรรดิองค์ที่ 6 แห่งราชวงศ์ชิง พระองค์ทรงใช้จ่ายฟุ่มเฟือย สรุ่ยสุร่าย เนื่องจากพระองค์ทรงชอบความหรูหรา อีกทั้งยังทรงโปรดปรานการรบ ทรงออกทำศึกสงครามกับแคว้นอื่น ๆ เป็นประจำ สร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน ด้วยเหตุนี้ส่งผลให้เงินในท้องพระคลังร่อยหรอ จนเกิดความขัดข้องในการบริหารราชการแผ่นดิน (มณฑิรา, 2558: 23)

นอกจากปัญหาการปกครองและปัญหาเศรษฐกิจแล้ว อีกปัญหาที่เกิดขึ้นมาคือ ปัญหาจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้ประชาชนไม่มีที่ทำกินอย่างเพียงพอ ต้องคอยแย่งแย่งกัน จึงเกิดความขัดแย้ง อีกทั้งรัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ ก็ยิ่งทำให้เศรษฐกิจแย่มากยิ่งขึ้น

ปัญหาต่าง ๆ ทั้งปัญหาการเมืองการปกครองและปัญหาเศรษฐกิจที่สะสมมานาน แต่ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง ทำให้ประเทศตกอยู่ในสภาพที่ย่ำแย่ จนมาถึงรัชสมัยของพระเจ้าเต้ากวง หรือจักรพรรดิเสวียนจง ในราชสำนักมีแต่เหล่าขุนนางที่ทุจริต โกงกินบ้านเมือง อีกทั้งกำลังทหารในขณะนั้นอ่อนแอมาก ไม่สามารถปราบปรามพวกกบฏได้ ทำให้บ้านเมืองมีแต่ความวุ่นวายไม่สงบสุข

ปัญหาภายในประเทศที่สั่งสมค้างค้ำมานานจนทำให้บ้านเมืองย่ำแย่ยังไม่ทันแก้ ก็ต้องมาเผชิญกับปัญหาจากนอกประเทศอีก คือ ปัญหาฝิ่น ชาวอังกฤษได้นำฝิ่นเข้ามาขายในประเทศจีน ชาวจีนที่กำลังเป็นทุกข์กับปัญหาความเดือดร้อนภายในประเทศ ก็หาทางออกด้วยการหันไปสูฝิ่น ซึ่งทำให้เสียสุขภาพ ไม่สามารถทำงานได้ จักรพรรดิเสียนจงจึงส่งขุนนางไปปราบปรามการค้าฝิ่น และขับไล่ชาวอังกฤษที่ค้าฝิ่นให้ออกไปจากจีน ประชาชนที่เริ่มเห็นด้วยกับมาตรการของพระองค์ก็ได้ลุกขึ้นมาต่อต้านอังกฤษเช่นกัน ส่วนทางรัฐบาลอังกฤษเกิดความไม่พอใจ จึงทำสงครามกับจีนในปี ค.ศ. 1840 จนถึงสมัยของฮองเต้เต้ากวง พระองค์ทรงหวาดกลัวไม่กล้าต่อต้านอังกฤษ จึงประกาศยกเลิกคำสั่งห้ามค้าฝิ่นและยอมลงนามในสนธิสัญญานานกิงในปี ค.ศ. 1942 ภายหลังก็ได้ทำสนธิสัญญาอีกหลายฉบับทั้งกับอังกฤษและประเทศอื่น ๆ ซึ่งทำให้จีนเสียเปรียบประเทศเหล่านี้เป็นอย่างมาก

ด้วยสนธิสัญญาที่จีนทำกับอังกฤษและประเทศอื่น ๆ ทำให้จีนเสียเปรียบจนกลายเป็นผู้อ่อนแอกว่า จีนต้องเสียทั้งดินแดน ค่าปฏิกรรมสงคราม และชำระค่าฝิ่นที่เฝ้าทำลายไป เดิมทีที่เงินในท้องพระคลังขาดแคลนอยู่แล้ว ก็ยิ่งขาดแคลนมากขึ้น เมื่อเป็นเช่นนั้น รัฐบาลจึงซูตริตภาษีจากประชาชน สร้างความเดือดร้อนและความไม่พอใจให้กับประชาชนมากยิ่งขึ้นไปอีก จนเกิดการรวมตัวกันก่อกบฏต่อต้านรัฐบาล¹

ต่อมาในรัชสมัยของจักรพรรดิเสียนฟง ก็เกิดสงครามฝิ่นระหว่างจีนกับอังกฤษอีกครั้งในปี ค.ศ. 1856 และจีนเป็นฝ่ายพ่ายแพ้อีกครั้งเพราะความอ่อนแอของจักรพรรดิ แม้กระทั่งมีกองกำลังพันธมิตร (ได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส และตัวแทนของรัสเซียและสหรัฐ) บุกรุกเข้ามาในจีนโดยอ้างว่าเข้ามาเพื่อไกล่เกลี่ย แต่แท้จริงแล้วกลับเข้ามาเพื่อกอบโกยผลประโยชน์ ราชวงศ์ชิงก็ไม่สามารถแก้ไขสถานการณ์ได้ ทำให้ประชาชนต่อต้านราชวงศ์ชิงอย่างกว้างขวาง โดยมีทั้งกลุ่มกบฏและนักปฏิวัตินำประชาชนก่อการจลาจลอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้ทำให้ราชวงศ์ชิงไม่มีกำลังที่จะต่อสู้กับต่างชาติที่เข้ามา กอบโกยผลประโยชน์จากจีน และตกอยู่ในสภาพอ่อนเปลี้ยเสียวา ต้องยอมเสียเปรียบให้กับต่างชาติ

ทางด้าน ชุนยัตเซิน ในสมัยประณนั้น เขามีโอกาสได้ฟังเรื่องเล่าการโค่นล้มราชวงศ์ชิงของนักปฏิวัติกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งทำให้เขาชอบใจเป็นอย่างมาก อีกทั้งตัวเขาเองก็เคยพบเห็นความเลวร้ายของข้าราชการในราชวงศ์ชิง คือ เจ้าหน้าที่บ้านเมืองไม่มีความซื่อสัตย์ ทั้งยังรังแกประชาชน นำความเดือดร้อนทุกข์ยากมาสู่ประชาชน ทำให้เขาเกลียดชังเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลชิงมาก และกระตุ้นให้เขามีความคิดอยากปฏิวัติเรื่อยมา

นอกจากเรื่องเจ้าหน้าที่บ้านเมืองแล้ว ยังมีเรื่องประเพณีโบราณของจีนที่บังคับให้ผู้หญิงต้องรัดเท้า เพื่อให้เท้ามีขนาดเล็กสวยงาม เขาต้องเห็นความทรมานของแม่ พี่สาว และน้องสาวจากประเพณีนี้ และประเพณีที่หุหุราฟุ่มเฟือยของเหล่าคนรวย ในบ้านคนรวย เจ้านายใช้ชีวิตด้วยความหุหุรา ฟุ่มเฟือย แต่คนใช้กลับยากจนและถูกใช้งานอย่างหนัก ต้องคอยกินเศษอาหารที่เจ้านายกิน

¹ กบฏที่ต่อต้านรัฐบาลในครั้งนี้ เรียกว่า ไทผิงเทียนกว่อ หรือ กบฏไทผิง นำโดยหงชี้ววน

เหลือ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำ อีกทั้งคนที่มีชนชั้นสูงจะได้รับการยกย่องมากกว่าคนทั่วไป ซึ่งเป็นสิ่งที่ขุนไม่ชอบใจเช่นกัน

ในเวลาต่อมา ขุนยัตเซ็นมีโอกาสดำเนินทางไปอเมริกา ได้เห็นความเจริญของบ้านเมืองนั้น พอเขากลับมาจึงเห็นความวุ่นวายในบ้านเมืองตัวเอง เห็นเจ้าหน้าที่รังแกประชาชน ก็ยิ่งทำให้เขารังเกียจทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับจีนมากยิ่งขึ้น

วันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ. 1894 ได้เกิดสงครามจีนญี่ปุ่นขึ้น แม้ทหารจีนจะพยายามต่อสู้อย่างสุดความสามารถ แต่ความอ่อนแอของราชวงศ์ชิงก็ทำให้จีนต้องแพ้สงคราม ซึ่งความพ่ายแพ้ครั้งนี้ทำให้ประชาชนต่างคับแค้นใจต่อญี่ปุ่นและรัฐบาลจีนเป็นอย่างมาก ขุนยัตเซ็นเองก็เช่นเดียวกัน เขาเล็งเห็นแล้วว่าราชวงศ์ชิงอ่อนแอเต็มที่ ถึงเวลาที่จะต้องโค่นล้มแล้ว และด้วยความโกรธแค้นที่มีต่อรัฐบาล เขาจึงตัดสินใจที่จะปฏิวัติจีนด้วยความรุนแรง จะไม่ใช่วิธีสันติ

ขันทันซุนได้รวบรวมคนจีนในอเมริกาให้มาทำการปฏิวัติกับตน และได้ก่อตั้งสมาคมชิงจงฮู่ย (สมาคมฟื้นฟูจีน) ในวันที่ 24 พฤศจิกายน ค.ศ. 1894 โดยมีอุดมการณ์คือ “การโค่นชิง ขับไล่แมนจู ฟื้นฟูจีน ก่อตั้งสาธารณรัฐ” ต่อมาได้ก่อตั้งสมาคมชิงจงฮู่ยขึ้นที่ฮ่องกง เพื่อใช้เป็น “กองบัญชาการใหญ่ของคณะปฏิวัติ” ซึ่งคณะปฏิวัติใช้เวลา 7 เดือนในการเตรียมอาวุธและกำลังทหาร แต่แผนการกลับรั่วไหล จึงถูกทหารของรัฐบาลจับตัวไปและถูกเนรเทศไปอยู่ญี่ปุ่น ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1896 เขาได้หลบหนีไปอเมริกาและได้ออกเดินทางปราศรัยปลุกกระดมมวลชนทั้งในอเมริกาและอังกฤษ เมื่อทางจีนทราบเรื่องก็ได้ประสานงานกับสถานทูตจีนในกรุงลอนดอน ให้จับตัวเขาแล้วส่งกลับมาจีน แม้เขาจะไม่ได้ถูกส่งตัวกลับ เพราะด้วยความช่วยเหลือจาก นายคอลส์ ชาวอังกฤษ เจ้าหน้าที่ในสถานทูตจีนที่เขาผูกมิตรด้วย แต่ก็ถูกกักตัวไว้ที่สถานทูตเป็นเวลา 13 วัน และถูกปล่อยตัวด้วยความช่วยเหลือจากเพื่อน ๆ ของเขาที่เขาเขียนจดหมายไปหา หลังถูกปล่อยตัวออกมาระยะหนึ่งก็เดินทางไปญี่ปุ่น และคิดวางแผนก่อการปฏิวัติให้เป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น

แม้ความพยายามในครั้งแรกจะไม่สำเร็จ แต่เขาก็กลับได้รับการสนับสนุนจากประชาชนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และการปฏิวัติได้เริ่มต้นอีกครั้ง เมื่อต่างชาติเกิดความไม่พอใจต่อเหตุการณ์ที่บาทหลวงที่เผยแพร่ศาสนาคริสต์ในจีนถูกฆ่า และโบสถ์ถูกเผาทำลาย ทั้งยังเกิดกบฏนักมวยขับไล่ชาวต่างชาติออกไปจากจีน ต่างชาติจึงรวมตัวกันเป็นพันธมิตร 8 ประเทศ เรียกร้องให้จีนชดใช้ค่าเสียหาย ซึ่งเหตุการณ์นี้ยิ่งทำให้ประเทศตกต่ำลงกว่าเดิม ประชาชนจึงออกมารวมตัวกันโจมตีรัฐบาลชิง โดยในปี ค.ศ. 1898 มีขบวนการสองแสนกว่าคนจากมณฑลหูเป่ย์ เหน่เป่ย์ เหน่หนาน ซานตง และซานซี ซึ่งนำโดย จิ้งถิงปิง ออกมารวมตัวกันแสดงพลังกวาดล้างพวกแมนจูและคนต่างชาติ ได้พากันปิดล้อมที่ว่าการอำเภอหลายแห่ง (มณฑลชานซี, 2558: 103) และในปี ค.ศ. 1903 – 1905 ประชาชนในมณฑลกว่างซี ได้พากันจับอาวุธลุกขึ้นสู้ในหลายอำเภอ

ในปีค.ศ. 1904 เกิดพรรคจ่งกั๋วองเหมิงฮู่ย (พรรคพันธมิตรจีน) โดยจัดตั้งที่กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีนโยบายขับไล่แมนจู ฟื้นฟูประเทศจีน ก่อตั้งสาธารณรัฐและเอกราชในที่ดิน และนำคำขวัญจากนักปฏิวัติฝรั่งเศสคือ “เสรีภาพ เสมอภาค ภราดรภาพ” รวมเอาไว้ด้วย ต่อมา ค.ศ. 1907 – 1911 ซุนยัตเซ็นได้ออกจากญี่ปุ่นและนำสมาชิกพรรคองเหมิงฮู่ยเข้าต่อสู้กับทัพรราชวงศ์ชิงตามบริเวณรอยต่อมณฑลกวางตุ้ง กวางสี และยูนาน (มณฑลทิวา, 2558: 119) แม้ฝ่ายปฏิวัติจะพ่ายแพ้ให้กับทัพรราชวงศ์ชิงหลายต่อหลายครั้ง แต่ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1911 ฝ่ายปฏิวัติได้กลับมาเป็นฝ่ายชนะบ้าง เมื่อผู้บังคับบัญชาฝ่ายรัฐบาลถูกยิงเสียชีวิต ทหารระดับลูกน้องจึงยอมมาเข้ากับฝ่ายปฏิวัติ

ฝ่ายปฏิวัติสามารถเข้ายึดพื้นที่ได้ 14 มณฑล จึงประกาศแยกตัวเป็นอิสระไม่ขึ้นอยู่กับรัฐบาล โดยต้นปี ค.ศ. 1912 ซุนยัตเซ็นได้เดินทางไปปฏิญาณตนเป็นประธานาธิบดีคนแรกของประเทศจีนที่นานกิง และสถาปนาประเทศจีนเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตย มีการจัดตั้งรัฐบาลขึ้นใหม่และมีรัฐสภาชั่วคราว (มณฑลทิวา, 2558: 120)

ในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1912 จักรพรรดิปูยีประกาศสละราชสมบัติ จึงถือเป็นการสิ้นสุดราชวงศ์ชิง และสิ้นสุดการปฏิวัติซินไฮ่²

หลังจากสถาปนาสาธารณรัฐแล้ว พรรคองเหมิงฮู่ยก็ได้พัฒนาเป็น “พรรคก๊กมินตั๋ง” (หรือพรรคประชารัฐกั๋วอหมินต่าง) โดย ซ่งเจี๋ยเหริน ปัญญาชนหัวก้าวหน้า สมาชิกสมาคมสมิตรี และมีมติให้ซุนยัตเซ็นเป็นหัวหน้าพรรค

ซุนยัตเซ็นกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง

หลังการปฏิวัติซินไฮ่ แม้ซุนยัตเซ็นจะสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนได้สำเร็จ แต่บ้านเมืองก็ยังไม่เข้าที่เข้าทาง เนื่องจากคณะปฏิวัติไม่ได้ปราบศัตรูให้ราบคาบ ประเทศจึงถูกแบ่งเป็นส่วน ๆ จากขุนศึกกลุ่มต่าง ๆ และหยวนซื่อช่ายที่คิดตั้งตนเป็นใหญ่ ได้ตั้งรัฐบาลขุนศึกขึ้นทางภาคเหนือและใช้เล่ห์กลให้ซุนยัตเซ็น มอบอำนาจการปกครองให้แก่ตน

ขุนศึกหยวนซื่อช่ายมีความทะเยอทะยาน คิดอยากขึ้นเป็นใหญ่ จึงใช้เล่ห์กลกดดันให้องค์จักรพรรดิปูยี สละราชสมบัติ และในขณะที่เดียวกันก็กดดันคณะปฏิวัติให้มอบอำนาจการปกครองให้ตน (วัชระ ชิวโกเศษฐ, 2554: 116) โดยเขาใช้กำลังทหารโจมตีกองกำลังของคณะปฏิวัติ และเสแสร้งว่ายินดีเจรจากับคณะปฏิวัติโดยสันติวิธี

ซุนยัตเซ็นไม่เห็นด้วยกับการเจรจาสันติภาพของหยวน แต่คนบางกลุ่มในคณะปฏิวัติเรียกร้องให้ซุนยัตเซ็นรีบเจรจาเพื่อความเป็นเอกภาพ แม้แต่คนในพรรคองเหมิงฮู่ยเองก็มีหลายคนที่เห็นด้วยว่าให้รีบเจรจา อีกทั้งต่างชาติที่สนับสนุนขุนศึกหยวนซื่อช่ายก็ได้เข้ามากดดันด้วย ถึงกับแสดงท่าทีว่า

² การปฏิวัติในครั้งนี้ เรียกว่า การปฏิวัติซินไฮ่ เนื่องจากเกิดขึ้นตรงกับปีซินไฮ่ ซึ่งเป็นศักราชเก่าของจีน

หากแผนเจรจาสันติภาพล้มเหลว ก็จะดำเนินการแทรกแซงทันที (วัชระ ชิวโกเศรษฐ์, 2554: 117) ซุนยัตเซ็นไม่ยอมให้เกิดสงครามกลางเมืองและไม่ต้องการให้ต่างชาติเข้ามาแทรกแซง ทำให้ซุนต้องยอมลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดีชั่วคราว หลังจากจักรพรรดิปูยีสละราชบัลลังก์ได้เพียงหนึ่งวัน และยอมให้ซุนศึกษาหยวนซื่อข่ายเข้ารับตำแหน่งแทน

อย่างไรก็ตาม ซุนยัตเซ็นได้เสนอเงื่อนไขว่า ต้องตั้งเมืองหลวงที่นครนานกิงและต้องเดินทางเข้ามารับตำแหน่งที่นานกิง แต่หยวนซื่อข่ายกลับสร้างสถานการณ์โดยให้หน่วยทหารก่อการจลาจลในกรุงปักกิ่งเพื่อใช้เป็นข้ออ้างว่าไม่สะดวกที่จะเดินทางไปรับตำแหน่งที่นานกิง ถัดมาในวันที่ 10 มีนาคม หยวนประกาศตนเป็นประธานาธิบดี ตั้งรัฐบาลที่กรุงปักกิ่งและแต่งตั้งให้หลี่หยวนหงดำรงตำแหน่งรองประธานาธิบดี ทำให้สถานการณ์ระหว่างภาคเหนือและภาคใต้ตึงเครียดขึ้น

เมื่อมีอำนาจอยู่ในมือ หยวนซื่อข่ายก็กระทำการตามใจชอบ เขาบีบให้นายกรัฐมนตรี ถังเซาอีลาออกและแต่งตั้งให้ จ้าวปิงจุน เป็นนายกรัฐมนตรีแทน ถอดถอนคนที่เป็นพวกก๊กมินตั๋งออกจากตำแหน่งสำคัญ ๆ อีกทั้ง ช่งเจี้ยวเหริน แกนนนำผู้ก่อตั้งพรรคก๊กมินตั๋ง ยังถูกลอบสังหารที่สถานีรถไฟเซียงไฮ้ ในวันที่ 20 มีนาคม และเสียชีวิตในเช้าวันที่ 22 มีนาคม จากการบงการของหยวนซื่อข่าย ซุนเห็นความบ้าอำนาจของหยวนจึงได้ตั้งตนเป็นมณฑลอิสระที่เจียงซี และประกาศเป็นปฏิปักษ์กับหยวนซื่อข่ายอย่างชัดเจน โดยในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1913 ซุนได้จัดทัพใหญ่ประกาศโค่นล้มหยวนซื่อข่าย แต่ด้วยกองกำลังที่อ่อนแอ แม้ว่ามณฑลอื่น ๆ จะเข้าร่วมกับทัพฝ่ายใต้ แต่ทางฝ่ายเหนือนั้นมีทั้งหยวนซื่อข่ายและหลี่หยวนหงที่มีความรู้เรื่องการทหารเป็นอย่างมาก ทั้งยังได้แรงสนับสนุนจากต่างชาติทั้งอาวุธและเงินทอง ทำให้กองทัพฝ่ายใต้พ่ายแพ้ยับเยิน ทัพของฝ่ายเหนือได้บุกเข้ายึดนครหนานชางซึ่งเป็นที่ตั้งทางทหารที่สำคัญของภาคใต้ และนครนานกิงซึ่งเป็นที่ตั้งรัฐบาลภาคใต้ได้ในวันที่ 1 กันยายน ทำให้ซุนยัตเซ็นต้องลี้ภัยไปอยู่ญี่ปุ่นอีกครั้ง

อย่างไรก็ตาม ซุนยัตเซ็นก็ไม่ท้อถอย ยังมุ่งมั่นที่จะปฏิวัติอีกครั้งเพื่อกำจัดหยวนซื่อข่ายให้ได้ เขาเขียนจดหมายถึงสหายปฏิวัติของตน โน้มน้าวให้มาร่วมปฏิวัติกับตนอีกครั้งและไม่ให้ยอมแพ้ง่าย ๆ ตั้งสมัยของพรรคทองเหมิงฮู่ยี่ที่ไม่ว่าจะล้มสักกี่ครั้งก็ยังคงลุกขึ้นต่อสู้ใหม่

กรกฎาคม ค.ศ. 1914 เขาได้ก่อตั้งพรรคจงกั๋วเก๋อมีงต่าง หรือพรรคปฏิวัติจีนขึ้นมาใหม่ และได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้าพรรค ด้วยความตั้งใจว่าพรรคใหม่นี้จะต้องไม่เกิดความแตกแยกอย่างพรรคก๊กมินตั๋ง (ยศไกร ส.ตันสกุล, 2562: 137) เขาจึงตั้งข้อกำหนดว่า ผู้ที่จะเข้าพรรคจะต้องพิมพ์ลายนิ้วมือ ต้องปฏิญาณตน ต้องปฏิบัติตามหัวหน้า ขึ้นตรงต่อตนเพียงผู้เดียว ซึ่งข้อกำหนดเหล่านี้ทำให้หนักปฏิบัติปฏิเสธที่จะเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก สมาชิกพรรคจึงมีเพียงราว 500 คนเท่านั้น แต่ซุนยัตเซ็นก็ยังยืนยันกรานที่จะปราบปรามหยวนซื่อข่ายให้ได้ เขาได้แต่งตั้งผู้บัญชาการกองทัพปฏิวัติในมณฑลต่าง ๆ และตั้งกองบัญชาการกองทัพ 4 ภาค (ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ตะวันออกเฉียงเหนือ ตะวันตกเฉียงใต้ และตะวันตกเฉียงเหนือ) ส่งผู้ปฏิบัติการไปจัดตั้งมวลชนและหน่วยลอบสังหารในมณฑล

เจียงซู เจ้อเจียง กวางตุ้ง ซานตง และส่านซี (วัชระ ชิวโกเศรษฐ, 2554: 126) ทั้งยังสั่งการให้เงินฉีเหม่ยไปวางแผนสู้ศึกที่เซียงไฮ้ และมอบหมายให้เจียงไคเช็ค³ นายทหารเรือรุ่นใหม่ เป็นผู้รับผิดชอบแผนการทางทหาร (ยศไกร ส.ตันสกุล, 2562: 137)

ทางด้านหยวนซื่อข่าย เขาได้เปิดประชุมสภาและบีบให้วุฒิสภานี้เลือกตนเป็นประธานาธิบดี จนชนะด้วยเสียงข้างมากตามแผนที่ตนวางเอาไว้ และเข้าสาบานตนรับตำแหน่งประธานาธิบดี สาธารณรัฐจีนในวันที่ 10 ตุลาคม แต่ในปีต่อมาเขาก็สั่งยุบสภาเพื่อให้กลุ่มเป่ย์หยางของเขาได้ขึ้นมามีอำนาจในการปกครองทั้งหมด (ยศไกร ส.ตันสกุล, 2562: 136)

ด้วยความมั่งคั่งใหญ่โตสูงและลุ่มหลงในอำนาจ ประธานาธิบดีหยวนซื่อข่ายได้สั่งยุบสภา ยุบตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและสั่งให้พ้นตำแหน่งต่าง ๆ สมัยราชาธิปไตยเพื่อเอื้อให้ตนได้ขึ้นเป็นฮ่องเต้ (สุซันต์ วิเวกเมธากร, 2551: 23) นอกจากนี้เขายังได้ยกเลิกตำแหน่งผู้บัญชาการทหารมณฑลทั้งหมด เพื่อรวบอำนาจทหารไว้แต่เพียงผู้เดียว และได้กำหนดให้คำสอนขงจื้อเป็นศาสนาประจำชาติ โดยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ทั้งยังมีคำสั่งและบทบัญญัติให้เคารพยกย่องขงจื้อเพื่อเป็นการฟื้นฟูระบอบกษัตริย์ของตน

12 ธันวาคม ค.ศ. 1915 หยวนซื่อข่ายประกาศตั้งตนเป็นจักรพรรดิ เสด็จออกท้องพระโรงรับคำสรรเสริญจากเหล่าข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนที่ตนมอบยศถาบรรดาศักดิ์ให้ เขาเปลี่ยนทำเนียบประธานาธิบดีเป็นวังซินหัว พ้นฟูพระราชพิธีและประเพณีต่าง ๆ มากมาย ทั้งยังเปลี่ยนศักราชสาธารณรัฐประชาธิปไตยปี 5 เป็นศักราชหงเซี่ยนปีที่ 1 และเปลี่ยนชื่อ “สาธารณรัฐจีน” เป็น “ราชอาณาจักรจีน” (วัชระ ชิวโกเศรษฐ, 2554: 129) ในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1916

การกระทำดังกล่าวทำให้เกิดกระแสต่อต้านไปทั่วประเทศ โดยในวันที่ 25 ธันวาคม ค.ศ. 1915 ถึงจี้เหยาได้ประกาศให้มณฑลยูนนานเป็นมณฑลอิสระ และได้จัดตั้งกองทัพกู้ชาติฮู่กั๋วจวุนร่วมกับขุนศึกไช่เอ้อและหลี่เหลียนจิน ทั้งสามเป็นผู้บัญชาการกองทัพที่ 1, 2 และ 3 นำทัพมุ่งสู่มณฑลเสฉวน กุ้ยโจว และกวางสี เพื่อโค่นล้มหยวนซื่อข่าย ต่อมามณฑลอื่น ๆ ทั่วประเทศรวมทั้งชาวจีนโพ้นทะเลในต่างประเทศ ก็ได้เข้ามาร่วมสนับสนุนด้วย จนกลายเป็นขบวนการใหญ่ในเวลาอันรวดเร็ว

22 มีนาคม ค.ศ. 1916 หยวนซื่อข่ายเห็นท่าไม่ดี จึงยอมประกาศยกเลิกระบอบกษัตริย์ สละตำแหน่งจักรพรรดิหลังจากเป็นได้เพียง 83 วัน ไม่นานเขาก็ล้มป่วยและเสียชีวิตลงในเดือนมิถุนายน ท่ามกลางเสียงก่นด่าจากประชาชนทั่วประเทศ หลังจากหยวนซื่อข่ายเสียชีวิต ชุนยัตเซินก็ได้ผลักดัน

³ เจียงไคเช็ค (ค.ศ. 1887 – 1975) หรือ เจียงจงเจิ้ง เป็นนักการเมืองและนักการทหารที่สำคัญของจีนในยุคหนึ่ง ต่อมาได้เป็นผู้นำพรรคก๊กมินตั๋ง และประธานาธิบดีของจีน ต่อมาเขาได้ทำศึกกับพรรคคอมมิวนิสต์จีนเพื่อชิงอำนาจการปกครอง แต่เนื่องจากการรุกรานของญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้พรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์หันมาจับมือเป็นพันธมิตรชั่วคราว เมื่อสงครามจบลงพรรคก๊กมินตั๋งได้ครองอำนาจ แต่ในค.ศ. 1949 เขาไม่สามารถแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันของข้าราชการนักการเมือง และเสียฐานการสนับสนุนของมวลชนในชนบท ทำให้รบแพ้ต่อพรรคคอมมิวนิสต์ที่นำโดยเหมาเจ๋อตง ทำให้เจียงไคเช็คต้องถอนกำลังไปตั้งรัฐบาลที่ไต้หวัน สุดท้ายก็เสียชีวิต

รัฐธรรมนูญฉบับแรกอีกครั้ง โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ การจัดสรรที่ดินให้มีความเสมอภาค และฟื้นฟูระบอบรัฐสภาขึ้นใหม่ โดยหลีกเลี่ยงหนทางประธานาธิบดีคนใหม่ จากการประกาศของนายกรัฐมนตรีตัวฉฉวย ยอมทำตามเจตนารมณ์ของขุนยัตเซ็นเป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม แม้หยวนซื่อข่ายจะเสียชีวิตไปแล้ว แต่สถานการณ์ทางการเมืองก็ยังไม่ดีขึ้นเท่าไรนัก เนื่องจากหลีกเลี่ยงหนทางและตัวฉฉวยมีความขัดแย้งกันหลายอย่างและค่อนข้างรุนแรง สร้างความกังวลให้กับขุนยัตเซ็นเป็นอย่างมาก ในค.ศ. 1917 ขณะที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 ขึ้น ความขัดแย้งระหว่างหลีกเลี่ยงหนทางและตัวฉฉวยก็ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เมื่อตัวฉฉวยใช้กำลังทหารบีบบังคับให้หลีกเลี่ยงหนทางยุบสภา เนื่องจากหลีกเลี่ยงหนทางไม่ยอมตัดสัมพันธ์ทางการทูตกับเยอรมนีตามที่ตนต้องการ ทำให้หลีกเลี่ยงหนทางต้องยอมประกาศตัดสัมพันธ์ทางการทูตกับเยอรมนีในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ 1 (สุขสันต์ วิเวกเมธากร, 2551: 33) แต่ในภายหลังตัวฉฉวยก็ถูกหลีกเลี่ยงหนทางสั่งปลดจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและผู้บัญชาการทหารบก

ความขัดแย้งภายในรัฐบาล ทำให้กลุ่มที่ต้องการฟื้นฟูราชวงศ์ชิงอย่างคังโหย่วเหวยและจางชวิน และกลุ่มขุนศึกต่าง ๆ สบโอกาสที่จะขึ้นมากุมอำนาจ ทำให้แผ่นดินจีนแตกออกเป็นก๊กต่าง ๆ ซึ่งช่วงเวลานี้เรียกว่า ยุคขุนศึกในภาคเหนือ ทางด้านตัวฉฉวยที่ถึงแม้จะถูกปลดจากตำแหน่งไปแล้ว แต่ก็ยังต้องการกลับเข้ามามีอำนาจอีกครั้ง เขาวางแผนชักใยให้จางชวินแสดงท่าทีว่าจะฟื้นฟูระบอบกษัตริย์ขึ้นมา ด้วยการยกย่องอดีตจักรพรรดิปู้ยีเป็นฮ่องเต้อีกครั้งหนึ่ง จนทำให้ประชาชนเกิดความไม่พอใจ จากนั้นตัวฉฉวยจึงอ้างสร้างทำตนเป็นรัฐบุรุษปราบปรามจางชวิน สถาปนาสาธารณรัฐขึ้นมาใหม่และขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีแห่งรัฐบาลปักกิ่งอีกครั้ง

ขุนยัตเซ็นเห็นดังนั้นก็โกรธมากกับการขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีด้วยวิธีอันมิชอบของตัวฉฉวย จึงรวบรวมคนประกาศตั้งกลุ่มพิทักษ์รัฐธรรมนูญ และจัดตั้งรัฐบาลทหารที่นครกว่างโจว แล้วประกาศตนขึ้นเป็นจอมทัพของรัฐบาล ขุนยัตเซ็นได้ขุนศึกกลุ่มใหญ่จากมณฑลยูนนานและมณฑลกว่างซีมาเป็นกำลังสำคัญ แม้กำลังทหารจะน้อยกว่าฝั่งรัฐบาลปักกิ่ง แต่ด้วยการสนับสนุนทั้งด้านการเงินและการทหารของผู้บัญชาการ เฉินจุงหมิง แห่งกองทัพกว่างตุ้ง ทำให้ทัพของฝ่ายใต้รบชนะฝ่ายเหนือได้หลายครั้ง

ในขณะที่สงครามระหว่างเหนือ - ใต้ยังคงยืดเยื้ออยู่นั้น ขุนศึกกว่างซีกลับคิดจะสมานฉันท์กับตัวฉฉวย พวกเขาจึงวางแผนกำจัดคนสนิทของขุนยัตเซ็น วางแผนยึดอำนาจในรัฐสภา และชิงอำนาจการบัญชาการทหารมาจากขุนยัตเซ็น (ยศไกร ส.ตันสกุล, 2562: 148) ทำให้ขุนยัตเซ็นเสียอำนาจในการบัญชาการทหารจนไม่สามารถสั่งเคลื่อนทัพได้ แม้จะยังมีตำแหน่งเป็นจอมทัพอยู่ก็ตาม ขุนยัตเซ็นจึงต้องเดินทางกลับเซียงไฮ้ด้วยความคับแค้นใจ

ค.ศ. 1919 หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 1 สิ้นสุดลง ก็เกิดเหตุการณ์สำคัญคือ “การเคลื่อนไหว 4 พฤษภาคม” เนื่องจากตัวแทนของจีนที่เข้าร่วมประชุมที่กรุงปารีสได้เรียกร้องขอคืนที่ดินที่เยอรมนีชิงไป แต่ประชุมอ้างว่าได้มอบสิทธิให้ญี่ปุ่นไปเรียบร้อยแล้ว ทางกรีนพยายามคัดค้านโดยอ้างไม่เคยได้รับรู้ข้อตกลงระหว่างอังกฤษและฝรั่งเศสในต้นปี ค.ศ. 1917 ที่ได้สนับสนุนญี่ปุ่นให้ได้สิทธิประโยชน์ในมณฑลซานตงมาก่อน แล้วพยายามชี้แจงว่า เมื่อจีนได้เข้าร่วมสงครามด้วยในเดือนสิงหาคม ก็ควรให้สนธิสัญญาระหว่างจีนและเยอรมนีเป็นอันยกเลิกจากการประกาศสงคราม แล้วสิทธิสภาพเดิมของเยอรมนีก็ควรจะกลับสู่จีน ไม่ใช่ไปตกอยู่กับญี่ปุ่น แต่ทางสันนิบาตชาติที่ยืนยันว่าเป็นการรักษาเอกภาพของสันนิบาตชาติซึ่งเพิ่งตั้งขึ้นเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดสงครามขึ้นอีก ซึ่งเรื่องนี้เป็นกรณียกอ้างที่ทางการจีนรับไม่ได้ (ยศไกร ส.ต้นสกุล, 2562: 149)

ผลการประชุมนี้สร้างความไม่พอใจให้กับประชาชนจีนทั่วประเทศเป็นอย่างมาก ยังมีข่าวว่ารัฐมนตรีและเจ้าหน้าที่ระดับสูง เฉาจูหลิน จางจงเสียง ลู่จงอวี ได้เอนเอียงเข้าข้างญี่ปุ่นและจะลงนามในสนธิสัญญา (ยศไกร ส.ต้นสกุล, 2562: 149) ก็ยิ่งทวีความไม่พอใจของประชาชนยิ่งขึ้นไปอีก ทำให้มีขบวนการนักศึกษาออกมาเดินประท้วงครั้งใหญ่ในวันที่ 4 พฤษภาคม ซึ่งมีนักศึกษามากกว่า 3,000 คน จากมหาวิทยาลัย 13 แห่งในกรุงปักกิ่ง โดยออกมารวมตัวกันที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน กล่าวโจมตีรัฐบาลที่ปักกิ่งอย่างรุนแรง

ตัวฉวีรุ่งได้ใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุมอย่างรุนแรง แต่นั่นยิ่งทำให้การประท้วงรุนแรงมากยิ่งขึ้นจนกลายเป็นการก่อการจลาจล มีการบุกเผาบ้านของเฉาจูหลิน ทำให้เจ้าหน้าที่ต้องเข้าปราบกลุ่มนักศึกษาและจับกุมนักศึกษาราวหมื่นคนไปคุมขัง โดยใช้ห้องเรียนตามมหาวิทยาลัยเป็นเรือนจำคุมขังชั่วคราว การใช้กำลังปราบปรามการชุมนุมที่รุนแรง ทำให้มีนักศึกษาออกมาร่วมประท้วงมากยิ่งขึ้น และมีประชาชนบางกลุ่มออกมาเข้าร่วมกับนักศึกษาด้วย ต่อมาประชาชนทั่วไป กลุ่มปัญญาชน รวมไปถึงพวกชนชั้นนายทุน ต่างนัดกันหยุดงานและออกมาร่วมประท้วงกับเหล่านักศึกษา กดดันรัฐบาลให้ปล่อยตัวนักศึกษาที่ถูกจับไป และกดดันให้ปฏิเสธการลงนามในสนธิสัญญา

ด้วยแรงกดดันอันมหาศาล รัฐบาลจึงยอมปล่อยตัวนักศึกษา สั่งปลดเจ้าหน้าที่ระดับสูงทั้ง 3 คนที่นิยมญี่ปุ่นออกจากตำแหน่ง และปฏิเสธการลงนามในสนธิสัญญาแวร์ซายส์ในเดือนมิถุนายน การเคลื่อนไหวในครั้งนี้จึงจบลงด้วยชัยชนะของประชาชนอย่างแท้จริง

ในช่วงก่อนการเคลื่อนไหว 4 พฤษภาคม มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นที่ประเทศรัสเซีย คือ “การปฏิวัติรัสเซีย” ซึ่งนำโดยพรรคบอลเชวิคของเลนิน เป็นการปฏิวัติโค่นล้มราชวงศ์โรมานอฟและนำมาสู่การปกครองระบอบสังคมนิยม ความสำเร็จในการปฏิวัติรัสเซียได้สร้างความสนใจให้กับชนุ้ยตเช่นเป็นอย่างมากและจุดไฟในการปฏิวัติให้กับเขาอีกครั้งหนึ่ง ถึงขนาดที่เขาพยายามจะเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับรัสเซียด้วยการส่งโทรเลขแสดงความยินดีไปให้เลนินและรัฐบาลรัสเซียว่า “พรรคปฏิวัติประเทศจีนขอ

แสดงความนับถือต่อการต่อสู้อันยากลำบากของพรรคปฏิวัติของประเทศท่านอย่างสูง พร้อมกันนี้ขอให้พรรคของเราทั้งสอง จงสามัคคีต่อสู้ร่วมกัน” (วัชระ ชิวโกเศรษฐ, 2554: 142) นอกจากนี้เขายังได้ส่ง เลี้ยวจ้งข่าย และจู่จื่อซิ่น ไปเรียนภาษารัสเซีย เพื่อเตรียมไปศึกษาแนวทางการปฏิวัติของรัสเซีย และเมื่อการเคลื่อนไหว 4 พฤษภาคมสิ้นสุดลง ก็ทำให้ซุนยัตเซ็นตระหนักได้ว่า พลังของมวลชนนั้นยิ่งใหญ่มาก โดยเขาได้กล่าวว่า “การเคลื่อนไหวของการต่อสู้ปฏิวัติในครั้งนี้ ได้รับผลสำเร็จอันใหญ่หลวงภายในเวลาอันรวดเร็ว ทำให้มองเห็นได้ว่าความสามัคคีคือพลัง” (วัชระ ชิวโกเศรษฐ, 2554: 145) ต่อมาไม่นานในวันที่ 10 ตุลาคม ค.ศ. 1919 เขาก็ได้เปลี่ยนชื่อพรรคปฏิวัติจีนเป็นพรรคก๊กมินตั๋งจีน โดยมีความมุ่งหวังว่าพรรคก๊กมินตั๋งจีนนี้จะดำเนินการปฏิวัติต่อไป ซึ่งชื่อพรรคได้เติมคำว่า “จีน” เพิ่มเข้าไปเพื่อแสดงความแตกต่างจากพรรคก๊กมินตั๋งเมื่อปี ค.ศ. 1912 (วัชระ ชิวโกเศรษฐ, 2554: 145)

ส่วนซุนคึกทางภาคเหนือและภาคตะวันตก ซุนยัตเซ็นได้สั่งการให้เฉินจู่หมิง ผู้บัญชาการกองทัพกวางตุ้งเข้าปราบปรามเหล่าซุนคึกที่กวางซี ซึ่งสามารถปราบปรามได้สำเร็จในเดือนตุลาคม ต่อมาเขาได้สั่งเคลื่อนทัพต่อและสามารถปราบซุนคึกในกวางโจวได้สำเร็จ เพื่อการสร้างความเป็นเอกภาพทั่วประเทศ ซุนจึงจัดตั้งรัฐบาลถาวรขึ้นในกวางโจว จัดตั้งสาธารณรัฐจีนขึ้นใหม่และได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดีในสภาวะฉุกเฉิน โดยปฏิญาณตนเข้ารับตำแหน่งในวันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ. 1921 ซุนยัตเซ็นได้แต่งตั้งบุคลากรสำคัญให้รับตำแหน่งในรัฐบาลใหม่ ได้แก่ หวู่ถิงฟาง เป็นรัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศ ถังส้าวอี้ เป็นรัฐมนตรีกระทรวงการคลัง เลี้ยวจ้งข่าย เป็นรัฐมนตรีช่วยกระทรวงการคลัง ทั้งถึงกวงเป็นรัฐมนตรีกระทรวงทหารเรือ สวีเซียน เป็นรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรม และหม่าจวินหวู่ เป็นเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เป็นต้น (ยศไกร ส.ตันสกุล, 2562: 154)

ในระหว่างที่ซุนยัตเซ็นกำลังเตรียมการกวาดล้างซุนคึกภาคเหนือที่เหลือให้สิ้นซาก เฉินจู่หมิงกลับไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของซุนยัตเซ็น จนทำให้ต้องยกทัพกลับมามณฑลกวางตุ้ง ซุนยัตเซ็นจึงเดินทางไปเมืองเสากวานเพื่อบัญชาการด้วยตนเอง โดยสั่งให้เคลื่อนทัพเป็น 3 สาย มุ่งสู่มณฑลเจียงซี และสามารถยึดเมืองหนานคัง กั้นโจว จี้อัน และสุยชวนได้ การปราบปรามเหล่าซุนคึกภาคเหนือกำลังดำเนินไปได้ด้วยดี แต่แล้วเฉินจู่หมิงก็ได้ก่อกบฏขึ้นที่เมืองกวางโจวในวันที่ 16 มิถุนายน ค.ศ. 1922 เขาใช้ปืนใหญ่ระดมยิงใส่ทำเนียบประธานาธิบดีและวางกำลังรักษาการณ์ล้อมเมืองไว้ ยึดหน่วยงานสำคัญ ๆ ของรัฐบาล ตัดขาดการติดต่อจากภายนอก เขาใช้ทั้งปืนใหญ่และปืนกลยิงถล่มใส่ทำเนียบประธานาธิบดีหมายจะเอาชีวิตซุนยัตเซ็นให้ได้ แต่ซุนยัตเซ็นก็หนีเอาชีวิตรอดออกมาจากทำเนียบได้ในตอนกลางคืน โดยหนีไปลงเรือรบฉูหยู

เมื่อฝ่ายกบฏบุกยึดทำเนียบได้แล้ว เหล่าทหารกบฏก็ได้เข้าปล้นชิงทรัพย์สินในบ้านเรือนผู้คน ทั้งยังวางเพลิงเผา ช่มชืดผู้หญิงและสังหารผู้คนจำนวนมาก ทำให้ประชาชนจีนต่างกันดาสาปแช่งการกระทำอันชั่วร้ายของฝ่ายกบฏ ส่วนซุนยัตเซ็นได้ เฝิงจ้าวเสียน ผู้บังคับการเรือหย่งเฟิง นำกองเรือ 5 ลำเข้ามาช่วยเหลือ และหวู่ถิงฟางก็นำกำลังทหารกวางโจวเข้ามาพบซุนยัตเซ็นขณะเดินทางบนเรือ

แล้วเตรียมแผนเปิดศึกกับฝ่ายกบฏ (ยศไกร ส.ตันสกุล, 2562: 159) อย่างไรก็ตาม เงินจูงหมิงได้แอบติดต่อกับ เวินชู่เต๋อ ผู้บัญชาการเรือของซุนยัตเซ็น เขาตัดสินใจบนเวินชู่เต๋อและพวกพลทหารด้วยเงินจำนวนมหาศาล ทำให้เวินชู่เต๋อถอนเรือรบขนาดใหญ่ออกไป 3 ลำ เมื่อกองกำลังของซุนยัตเซ็นลดลง เงินจูงหมิงก็พยายามยิงตอร์ปิโดใส่เรือของซุนยัตเซ็นและพยายามล้อมเรือของซุนยัตเซ็นไว้ แม้ซุนยัตเซ็นจะฝ่าวงล้อมออกมาได้ แต่ก็สู้รบต่อไปไม่ไหว เนื่องจากขาดกองหนุนซึ่งถูกฝ่ายกบฏสกัดกั้นเอาไว้หมด เขาจึงตัดสินใจยุติการรบชั่วคราว โดยให้ถอยไปตั้งหลักที่เซียงไฮ้แล้วค่อยวางแผนการรบใหม่

สาเหตุในการก่อกบฏของเงินจูงหมิงคือ ความต้องการรักษาฐานอำนาจในกวางตุ้งเอาไว้ หลังจากที่เขารับซุนยัตเซ็นที่กวางซีได้สำเร็จ และแท้จริงแล้วเขาเป็นพวกเดียวกันกับซุนยัตเซ็นภาคเหนือ แต่แฝงตัวมาอยู่ร่วมกับฝ่ายซุนยัตเซ็น เขาเป็นเหมือนซุนยัตเซ็นคนอื่น ๆ ที่ต้องการจะขึ้นมามีอำนาจ เมื่อมองเห็นโอกาสที่จะขึ้นมามีอำนาจได้ ก็ย่อมจะไขว่คว้าเอาไว้

ทั้งนี้ การทรยศของเงินจูงหมิงยังทำให้ซุนยัตเซ็นเห็นว่า หากมิได้อาศัยพลังปฏิวัติอันแท้จริง มิได้อาศัยพลังมวลชน เพียงมุ่งหวังให้ซุนยัตเซ็นคนหนึ่งไปโค่นซุนยัตเซ็นอีกคนหนึ่งนั้น เป็นหนทางที่ก้าวไปสู่ความพราศัยอย่างเจ็บปวด (วัชระ ชิวโกเศรษฐ, 2554: 152) และทำให้ซุนยัตเซ็นเปลี่ยนแนวคิดในการปฏิวัติ เขาได้รับความช่วยเหลือจากพรรคคอมมิวนิสต์จีน ซึ่งพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้เสนอให้ปฏิรูปพรรคก๊กมินตั๋ง เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาแตกแยกในอนาคต และยังเสนอแนวทางการปฏิวัติด้วยพลังมวลชน ซึ่งนั่นก็คือลัทธิมาร์กซ์ – เลนิน แนวทางใน “การปฏิวัติรัสเซีย” นั่นเอง

หลี่ต้าจาว⁴ แห่งพรรคคอมมิวนิสต์จีน ได้เดินทางไปพบซุนยัตเซ็นที่เซียงไฮ้เพื่อให้คำปรึกษาเกี่ยวกับแนวทางในการปฏิวัติ ซุนยัตเซ็นได้สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับหลี่ต้าจาวเกี่ยวกับปัญหาการฟื้นฟูประเทศจีน โดยทางพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้เสนอความคิดเห็นต่อซุนยัตเซ็นผ่านทางหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ “เสียงเต๋า” (นำทาง) ว่าการปฏิวัติจะสำเร็จได้นั้น จะต้องผลึกกำลังกับมวลชนและจับมือกับโซเวียตรัสเซียของเลนิน เพื่อต่อต้านจักรวรรดินิยมและศักดินานิยม (วัชระ ชิวโกเศรษฐ, 2554: 157) ต่อมาในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1922 รัฐบาลโซเวียตได้ส่งยอฟฟีมาเจริยู สัมพันธ์มิตรกับจีนที่นครเซียงไฮ้ หลี่ต้าจาว ยอฟฟี ซุนยัตเซ็นและซ่งชิงหลิงได้สนทนาร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิรูปพรรคก๊กมินตั๋ง การก่อตั้งกองทัพ และการปฏิวัติจีน ต่อมาซุนยัตเซ็นได้ส่งเลี่ยวจ้งข่ายไปเจรจากับผู้แทนรัสเซียที่ญี่ปุ่นในเรื่องการร่วมมือระหว่างจีนและโซเวียตและการคัดค้านจักรวรรดินิยม (วัชระ ชิวโกเศรษฐ, 2554: 159)

หลังจากการเจรจากันหลายครั้ง ซุนยัตเซ็นก็ได้ตัดสินใจดำเนินนโยบายร่วมมือกับพรรคคอมมิวนิสต์จีนและปฏิรูปพรรคก๊กมินตั๋งตามข้อเสนอแนะของพรรคคอมมิวนิสต์จีนและรัฐบาลโซเวียต โดยเขาเปิดประชุมวางแผนสำหรับการปฏิรูปพรรคก๊กมินตั๋งในวันที่ 4 กันยายน ค.ศ. 1922 และต่อมาในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1923 เขาก็ได้ออกแถลงการณ์ปฏิรูปพรรคก๊กมินตั๋งและกำหนด

⁴ หลี่ต้าจาว (ค.ศ. 1889 – 1927) ผู้นำของพรรคคอมมิวนิสต์จีน เป็นผู้ประสานงานกับพรรคก๊กมินตั๋ง

นโยบายใหญ่ 3 ประการ คือ ร่วมมือกับประเทศโซเวียตที่เลนินเป็นผู้นำ ร่วมมือกับพรรคคอมมิวนิสต์จีน และช่วยเหลือชาวนากรรมกร โดยเขาได้มอบหมายให้เลี้ยวจ้งข่ายรับผิดชอบเรื่องการปฏิรูปพรรค แม้ว่าสมาชิกพรรคก๊กมินตั๋งจะไม่เห็นด้วยกับการร่วมมือกับพรรคคอมมิวนิสต์จีน แต่ซุนยัตเซ็นก็สามารถเกลี้ยกล่อมสมาชิกพรรคได้สำเร็จ โดยเขาได้แสดงปาฐกถาต่อสมาชิก 3 ครั้งติดต่อกัน การปฏิรูปพรรคและการตกลงร่วมมือกับพรรคคอมมิวนิสต์จีนจึงประสบความสำเร็จ ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1924

ระหว่างที่เลี้ยวจ้งข่ายเจรจากับผู้แทนโซเวียต ได้มีการวิเคราะห์ถึงความล้มเหลวในการปฏิวัติว่า เป็นเพราะพรรคก๊กมินตั๋งยังเข้าถึงพลังมวลชนได้ไม่เท่าพรรคคอมมิวนิสต์ และกองทัพของซุนยัตเซ็นขาดความสามารถทางการทหารที่ดีพอ ดังนั้นซุนยัตเซ็นจึงพยายามจะก่อตั้งโรงเรียนการทหารขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างนายทหารที่มีความเข้มแข็งทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความรอบรู้ในวิชาการทหารสมัยใหม่ รวมถึงศึกษาทฤษฎีการปฏิวัติ แนวคิดไตรราษฎร์ ไปจนถึงสืบทอดปณิธานของวีรชนผู้ล่วงลับทั้งหลาย (ยศไกร ส.ตันสกุล, 2562: 163) โรงเรียนทหารนี้ได้เริ่มก่อตั้งในเดือนมีนาคม โดยซุนยัตเซ็นได้มอบหมายให้เจียงไคเช็คไปดูงานเกี่ยวกับโรงเรียนทหารที่โซเวียต และแต่งตั้งให้เจียงไคเช็คเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนทหาร หลายฝ่ายไม่เห็นด้วยกับซุนยัตเซ็น เพราะเห็นว่าเจียงไคเช็คเคยละทิ้งงาน ส่วนทางเจียงไคเช็คเองก็ได้เขียนจดหมายถึงซุนยัตเซ็น ขอให้เลี้ยวจ้งข่ายมารับหน้าที่แทน

โรงเรียนการทหารหวงผู่ ก่อตั้งสำเร็จในวันที่ 16 มิถุนายน ค.ศ. 1924 ซุนยัตเซ็นได้ให้โอกาสเจียงไคเช็คกลับมาเป็นผู้อำนวยการอีกครั้ง โดยเขาได้ให้เหตุผลว่า ในช่วงมีเงินจูงหมิงก่อกบฏมีนายทหารหลายนายเอาใจออกห่าง แต่เจียงไคเช็คกลับเดินทางมาร่วมต่อสู้กับตนด้วย อีกทั้งเจียงไคเช็คเป็นผู้ที่มีความสามารถมาก ซุนยัตเซ็นจึงมองว่า คนแบบนี้หาใครทดแทนได้ยาก เห็นควรต้องให้โอกาส

หลังการปฏิรูปพรรคก๊กมินตั๋งได้ 1 เดือน ซุนยัตเซ็นก็ได้เปิดประชุม ที่ประชุมตกลงว่าจะส่งกองทัพไปปราบเงินจูงหมิงที่ครอบครองพื้นที่แถบแม่น้ำตงเจียง และได้ตั้งกองทัพปราบขุนศึกในภาคตะวันออก ซึ่งเขาได้ออกตรวจกองทัพด้วยตนเอง และยังได้ปราศรัยปลุกเร้าเหล่าทหารในกองทัพว่า “ต้องพลีชีพเพื่ออุดมการณ์ อย่าไปพลีชีพเพื่อเงิน” (วัชระ ชิวโกเศรษฐ์, 2554: 186)

ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1924 เกิดสงครามขึ้นมณฑลเจียงซูและเจ้อเจียงระหว่างขุนศึกภาคเหนือและขุนศึกกลุ่มเหลิ้วหนิง (ครั้งที่ 2) ซุนยัตเซ็นจึงใช้โอกาสนี้ยกทัพบุกภาคเหนือ เพื่อปราบขุนศึกเฉาคุนและอู่เพ่ยฝู อย่างไรก็ตาม ในเดือนตุลาคมปีเดียวกันนั้น ขณะที่รัฐบาลปักกิ่งกำลังอ่อนแอแม่ทัพเผิงอี้เสียง ผู้บัญชาการกองทัพที่ 3 ได้ก่อการรัฐประหารโค่นประธานาธิบดีเฉาคุน และส่งปลดอู่เพ่ยฝูออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการสูงสุด โดยแม่ทัพเผิงอี้เสียงได้ส่งเคลื่อนทัพอย่างลับ ๆ ร่วมกับทัพ

ของซุนเยว่ ผู้บัญชาการในปักกิ่ง ในขณะที่ซุนศึกทางเจ้อเจียงและเจียงซูกำลังสู้รบกันอยู่ ทำให้สามารถยึดเมืองหลวงได้อย่างรวดเร็ว และวีรกรรมของเขานั้นได้รับการยกย่องเป็นอย่างมาก

เมื่อเฟิงอี่เสียงรัฐประหารสำเร็จแล้ว เขาก็รีบส่งข้อความเชิญซุนยัตเซ็นให้เดินทางมาจัดตั้งรัฐบาล แต่ด้วยความเจ้าเล่ห์ของตัวซุนยัตเซ็นและความอ่อนประสบการณ์ของเฟิงอี่เสียง ทำให้ตัวซุนยัตเซ็นกลับมามีบทบาทในการจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวอีกครั้ง ซุนยัตเซ็นไม่ชอบใจนัก แต่เพื่อบ้านเมืองเขาจึงยอมเสี่ยงเดินทางขึ้นเหนือไป แต่เนื่องจากอาการป่วยจากโรคมะเร็งตับที่กำลังกำเริบขึ้น ทำให้เขาต้องหยุดพักรักษาตัวที่เทียนสินก่อน โดยใช้เวลารักษา 2 เดือน เมื่ออาการดีขึ้นเขาจึงเดินทางไปปักกิ่ง โดยมีประชาชนหลานหมิ่นคนมารอต้อนรับเขาตลอดทาง

ต่อมาในช่วงที่เขาป่วยหนักจนใกล้จะเสียชีวิตนั้น เขาก็ได้รับข่าวว่ากองทัพปฏิวัติที่กว้างไกลได้รับชนะเงินลู่หมิง ซึ่งกองทัพนั้นเป็นนักเรียนทหารโรงเรียนหวงฝู ซุนยัตเซ็นปลาบปลื้มใจเป็นอย่างมาก จึงสั่งให้หลานหมิ่นเป็นผู้ดูแลเหล่านักเรียนทหารต่อไป ไม่นานอาการป่วยของเขาก็ทรุดหนักลง และถึงแก่กรรมในเช้าวันที่ 12 มีนาคม ค.ศ. 1925 ท่ามกลางความอาลัยของประชาชนจีนทั่วประเทศ

พรรคก๊กมินตั๋งได้ประกาศให้มีการจัดพิธีศพอย่างยิ่งใหญ่ ในวันที่ 1 มิถุนายน ค.ศ. 1929 ที่สุสานจงซาน มีป้ายจารึกสุสานเขียนด้วยลายมือของถ่านเหยียนช่าย สมาชิกพรรค มีความว่า “วันที่ 1 มิถุนายน สาธารณรัฐจีนปีที่ 18 พรรคก๊กมินตั๋ง ฝังร่างของท่านซุนผู้อำนวยความสะดวกไว้ ณ ที่นี้” ต่อมาในค.ศ. 1940 พรรคก๊กมินตั๋งก็ได้มีมติให้ขนานนามซุนยัตเซ็นเป็นบิดาของสาธารณรัฐจีน (ยศไกร ส.ต้นสกุล, 2562: 166)

การเข้ามาของลัทธิคอมมิวนิสต์และการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์

การปฏิวัติรัสเซียของเลนินในปี ค.ศ. 1917 นั้น ได้ปลุกชนชั้นกรรมาชีพที่ถูกกดขี่ ทั้งในตะวันตกและตะวันออกให้ตื่นขึ้น เนื่องจาก “การปฏิวัติเดือนสิบ” ที่เกิดขึ้นในประเทศเพื่อนบ้านทางเหนือนั้นมีสภาพใกล้เคียงกับจีนนั่นคือ การกดขี่อย่างหนักในสังคมศักดินา และการมีสภาพเศรษฐกิจและการเมืองที่ล่าช้า ด้วยเหตุนี้ประชาชนจีนที่กำลังหาทางออกใหม่จึงให้ความสนใจต่อแนวคิดในการปฏิวัตินี้เป็นอย่างมาก และกลุ่มปัญญาชนจำนวนหนึ่งในจีนก็มีท่าทีเห็นด้วยต่อการปฏิวัติเดือนสิบของรัสเซียและเริ่มเห็นด้วยกับลัทธิคอมมิวนิสต์

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 จีนได้รับลัทธิมาร์กซ์ – เลนิน เข้ามาเรื่อย ๆ เศรษฐกิจจีนในเวลานี้พัฒนาไปอย่างรวดเร็วในระยะเวลาสั้น ๆ แต่เนื่องจาก ชนชั้นกรรมาชีพได้รับการกดขี่อย่างหนักถึง 3 ชั้นจากลัทธิจักรวรรดินิยม, จากชนชั้นนายทุนและจากอิทธิพลศักดินา (ประณีต ธาราทิพย์, 2553: 21) จึงมีการเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงสภาพที่เป็นอยู่อย่างรุนแรง ทั้งชนชั้นกรรมาชีพ

ตลอดจนกลุ่มปัญญาชน ซึ่งการออกมาเรียกร้องนี้ได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ จนความรุนแรงนั้นมากกว่าในระยะการปฏิวัติซินไฮ่

ในเวลาต่อมาได้เกิด “การเคลื่อนไหว 4 พฤษภาคม” อันเกิดจากความไม่พอใจในผลการประชุมสันติภาพที่กรุงปารีส ทำให้มีเหล่านักเรียนนักศึกษา ชนชั้นกรรมกร ตลอดจนชนชั้นนายทุน ออกมาเดินขบวนประท้วงอย่างหนัก ซึ่งการเคลื่อนไหวในครั้งนี้อถือเป็นสัญลักษณ์สำคัญที่บ่งบอกถึงการเริ่มต้นการปฏิวัติประชาธิปไตยใหม่ของจีน และแสดงถึงการคัดค้านลัทธิจักรวรรดินิยมและลัทธิศักดินานิยม (ประณีต ธาราทิพย์, 2553: 24) อีกทั้งยังเป็นการผลักดันการเผยแพร่ลัทธิมาร์กซ์ของกลุ่มปัญญาชนในจีนด้วย

ในขณะนั้น ทักษะลัทธิสังคมนิยมต่าง ๆ ได้แสดงออกทางนิตยสาร สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ มากมาย หลี่ต้าจาว ผู้ซึ่งเป็นคนแรกในประเทศจีนที่เห็นด้วยและยกย่องสรรเสริญการปฏิวัติเดือนสิบของรัสเซีย นั้น ก็ได้มีบทบาทในการเผยแพร่ลัทธิลัทธิมาร์กซ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ โดยในปีค.ศ. 1919 หลี่ต้าจาวได้เขียนบทความเรื่อง “ทักษะลัทธิมาร์กซ์ของข้าพเจ้า” ลงในนิตยสาร “ซินซิงเหนียน” ทางด้านเงินตูซิว⁵ เองก็มีบทบาททางด้านนี้เช่นเดียวกัน โดยในเดือนกันยายนปีค.ศ. 1920 เขาได้เขียนบทความเรื่อง “ว่าด้วยการเมือง” ซึ่งสิ่งนี้ที่แสดงให้เห็นว่าเขาได้เปลี่ยนไปจากนักลัทธิประชาธิปไตยฝ่ายรุนแรงมาเป็นนักลัทธิมาร์กซ์แล้ว ส่วนเหมาเจ๋อตงและเพื่อนของเขาก็ได้ศึกษาเกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์จากหนังสือที่เป็นภาษาจีนอย่างขะมักเขม้นและเกิดความเลื่อมใสศรัทธาต่อลัทธิมาร์กซ์มากยิ่งขึ้น (ประณีต ธาราทิพย์, 2553: 25) อีกทั้งสมาชิกบางคนในสมาคมลงเหมิงฮู่เองก็เริ่มมีความศรัทธาต่อลัทธิมาร์กซ์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ในปีค.ศ. 1920 หลังเหตุการณ์ “การเคลื่อนไหว 4 พฤษภาคม” เหมาเจ๋อตงก็ได้เดินทางไปเข้าพบเงินตูซิวที่เซี่ยงไฮ้เพื่อปรึกษาเกี่ยวกับแนวทางในการปฏิวัติ หลังจากเหมาได้แนวทางที่จะใช้ในการปฏิวัติแล้ว เขาก็รีบเดินทางกลับฉางซาและได้จัดตั้งสันนิบาตดัดแปลงหูหนาน เวลาต่อมาเหมาเดินทางมาตั้งหลักที่หูหนาน ซึ่งเหมาและพรรคพวกได้เริ่มเรียกร้องให้มีการปฏิรูป และได้จัดทำหนังสือพิมพ์ “ซินหูหนาน” (หูหนานใหม่) เพื่อป่าวประกาศแนวคิดต่าง ๆ เรียกร้องความเสมอภาคของชายหญิง (ยศไกร ต้นสกุล, 2562: 51) แต่ไม่นานก็เกิดเหตุความวุ่นวายขึ้นเมื่อถานเอี้ยนไฮ่ถูกโค่นล้มโดยจ้าวเหิงทิ อีกทั้งยังมีคำสั่งให้ปราบปรามกลุ่มเคลื่อนไหวต่าง ๆ เหตุการณ์นี้ทำให้เหมาเจ๋อตงเกิดความเชื่อใหม่ว่า มีแต่จะต้องอาศัยพลังของมวลชนซึ่งก่อตั้งโดยมวลชนเท่านั้น จึงจะสามารถประกันการปฏิรูปได้ เพราะไม่เช่นนั้นก็จะเป็นเพียงการเปลี่ยนตัวขุนศึกที่มีอำนาจทหารเท่านั้น (ยศไกร ต้นสกุล, 2562: 52) จึงทำให้เหมาเจ๋อตงและพรรคพวกรับเอาลัทธิมาร์กซ์เข้ามาเป็นแนวทางหลัก

หลังจากเหมาเจ๋อตงและพรรคพวกรับเอาลัทธิมาร์กซ์เข้ามา ไม่นาน ในปีค.ศ. 1920 เงินตูซิวก็ได้เปิดประชุมขึ้นที่เซี่ยงไฮ้ โดยมี เกรกอรี วอยซินสกี ผู้แทนของคอมมิวนิสต์สากลเดินทางมาร่วม

⁵ เงินตูซิว (Chen Duxiu, ค.ศ. 1879 - 1942) ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีน

ด้วย และในเวลาไล่เลี่ยกัน กลุ่มนักศึกษาจีนที่อยู่ในกรุงปารีสก็ได้เสนอให้ก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีน ซึ่งการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนนั้น สำเร็จจริงจิงในปีค.ศ. 1921 จากการประชุมสมัชชาของพรรค ครั้งที่ 1 ในนครเซี่ยงไฮ้ โดยการประชุมนี้จัดขึ้นในวันที่ 23 กรกฎาคม ซึ่งเป็นการก่อตั้งอย่างเป็นทางการของพรรคคอมมิวนิสต์จีน (Communist Party of China)

ความขัดแย้งในระยะเริ่มต้น

ความขัดแย้งระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์จีนหลังการออกสัญญาตระกูลของ ชุนยัตเซิน

หลังการออกสัญญาตระกูลของชุนยัตเซิน วังจิงเว่ย (Wang Jingwei) ก็ได้ขึ้นเป็นประธานาธิบดี และเจียงไคเช็คเป็นผู้บัญชาการกองทัพที่ 1 แต่เจียงไคเช็คกลับทรยศต่อการปฏิวัติของชุนยัตเซิน เขา กำจัดศัตรูทางการเมืองด้วยการสังหารสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์และสมาชิกฝ่ายซ้ายในพรรคก๊กมินตั๋ง หลายคน สังหารผู้ปฏิบัติงานในสมาคมชาวนารุ่นแรกทั้งสิ้น 32 คน ทั้งยังเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการลอบสังหารเลี้ยวจิงช่าย โดยเจียงพยายามสร้างสถานการณ์ให้ดูเหมือนว่า หูฮั่นหมินเป็นผู้บงการและมี นายทหารชั้นผู้บังคับบัญชา 17 นาย มีส่วนเกี่ยวข้องกับแผนการนี้ ส่วนวังจิงเว่ยแม้จะเป็น ประธานาธิบดี แต่กลับไม่มีอำนาจที่แท้จริงเลย

ค.ศ. 1925 เหมาเจ๋อตงถูกเจ้าเหิงที่⁶ ส่งทหารมาไล่ล่า หลังจากที่เขาถูกส่งตัวร่วมวางแผนต่อต้านเจ้าเหิงที่ที่เซี่ยงไฮ้ เขาหลบหนีมาจนถึงกว่างโจว ในช่วงนั้นวังจิงเว่ยยังมีอำนาจอยู่ ก็ได้ มอบหมายงานสำคัญให้กับเหมาเจ๋อตง โดยให้เหมาเป็นบรรณาธิการวารสารการเมืองรายสัปดาห์⁷ ต่อมาก็ได้เป็นผู้บรรยายและผู้ควบคุมการบรรยายในโรงเรียนทหารหวงผู่ ทั้งยังเป็นผู้ควบคุมการร่วมมือระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์จีนในกว่างโจวและเป็นหัวหน้าฝ่ายโฆษณาปลุกปั่นของพรรคก๊กมินตั๋งด้วย (เท็ด ประชาธรรม, 2541: 105) แต่งานที่สำคัญที่สุดสำหรับเหมาคือ การเป็นผู้อำนวยการสถาบันฝึกอบรมการเคลื่อนไหวในหมู่ชาวนา ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1925 เหมาได้ เขียนบทความเรื่อง “การวิเคราะห์ชนชั้นสังคมในจีน” เขาเสนอว่า ชนชั้นกรรมมาชีพควรจะประสานพลังกับอีก 2 ชนชั้นคือ ชนชั้นกึ่งกรรมมาชีพและชนชั้นกรรมมาชีพ⁸ เพื่อให้พลังปฏิวัติเข้มแข็งขึ้น

⁶ เจ้าเหิงที่ ผู้ว่าการมณฑล ผู้สนับสนุนการเคลื่อนไหวให้หูหนานเป็นรัฐเอกราชและสนับสนุนประชาธิปไตย แต่ภายหลังเมื่อเขามีอำนาจจากการโค่นล้มถ่านเอียนช่าย เขาก็ได้สั่งปราบปรามกลุ่มเคลื่อนไหวต่าง ๆ ถูกต่อต้านจากเหมาเจ๋อตงและพวก เนื่องจากเขาได้สั่งประหารชีวิตกรรมกร 2 คน ข้อหาเป็นแกนนำต่อต้าน

⁷ วารสารการเมืองรายสัปดาห์ เป็นวารสารเพื่อโฆษณาของพรรคและเป็นหนังสือพิมพ์ลับที่แจ้งข่าวสารทางการเมืองให้เจ้าหน้าที่สูงสุดของรัฐบาล

⁸ ชนชั้นกรรมมาชีพ หมายถึง ชนชั้นของนายทุนสมัยใหม่ ผู้เป็นเจ้าของ ปัจจัยการผลิตของสังคม และเป็นนายจ้าง ของกรรมกรรับจ้าง ส่วนชนชั้น กรรมมาชีพนั้นหมายถึง ชนชั้นกรรมกรรับจ้างสมัยใหม่ ผู้ซึ่งปราศจากปัจจัย การผลิต เป็นของตนเอง ถูกบังคับให้ขายแรงงาน ของตน เพื่อการดำรงชีพ

ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1926 เกิดเหตุการณ์สำคัญคือการ “ซ้อมทำรัฐประหาร” ของเจียงไคเช็ค เนื่องจากเจียงต้องการจะรวบอำนาจไว้ในกำมือแต่เพียงผู้เดียว ขณะเดียวกันก็ปูพื้นฐานไว้สำหรับหักหลังพรรคคอมมิวนิสต์ในภายหลังด้วย (เทิต ประชาธรรม, 2541: 108) โดยในวันที่ 1 มีนาคม หลี่จื่อหลง⁹ ได้รับคำสั่งทางโทรศัพท์ให้เตรียมเรือปืนให้พร้อม เตรียมรับการตรวจตราอย่างเป็นทางการ โดยเรือปืนจะต้องติดอาวุธให้พร้อมและมีทหารประจำการครบครัน เมื่อหลี่จื่อหลงเตรียมเรือปืนเรียบร้อยแล้ว เขาก็ได้โทรรายงานเจียงไคเช็คว่า “เรือปืนพร้อมแล้ว” ซึ่งคำพูดนี้เองที่เจียงนำมากล่าวหาพรรคคอมมิวนิสต์จีนว่าเตรียมทำการยึดอำนาจ เขาจึงสั่งทหารตำรวจที่เขาเตรียมไว้ออกปฏิบัติการทันที

เจียงไคเช็คได้จับหลี่จื่อหลง สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ราว 40 กว่าคน ผู้นำสหภาพแรงงานต่าง ๆ และผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียนทหารหญิง 25 คน ซึ่งมีโจวเอินไหล¹⁰ รวมอยู่ด้วย ทั้งยังล้อมที่พำนักของที่ปรึกษาชาวรัสเซียไว้และปลดอาวุธบรรดาผู้นำคนงานสไตรค์ ทหารและตำรวจออกทะเลวนและรักษาการณ์ตามถนนสายต่าง ๆ รถบรรทุกทหารอาวุธพร้อมออกวิ่งไปมา บรรยากาศเหมือนจะเกิดสงครามขึ้น มีการห้ามประชาชนออกนอกบ้านในเวลากลางคืน ตรวจค้นผู้คนอย่างเข้มงวดกวาดค้น (เทิต ประชาธรรม, 2541: 109)

แม้หลี่จื่อหลงจะยืนยันว่า วังจิงเว่ยเป็นผู้สั่งการให้ตนเตรียมเรือปืนให้พร้อมเนื่องจากสถานการณ์ไม่น่าไว้วางใจ แต่ด้วยความอ่อนแอของผู้นำพรรคจีนตูซิว ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์ไม่สามารถแก้ตัวต่อข้อกล่าวหานี้ได้ เจียงจึงกลายเป็นวีรบุรุษที่สามารถกอบกู้สถานการณ์เอาไว้ได้ ซึ่งเป็นไปตามแผนที่เขาวางไว้ นอกจากนี้เจียงยังทำที่สารภาพผิดกับโบโรดิน¹¹ ว่าตนทำรุนแรงเกินไปเพราะเครียดจากการทำงานหนักและกลัวว่าชีวิตของตนจะตกอยู่ในอันตราย โบโรดินจึงตำหนิจีนตูซิวหาว่ากระทำการเลยเถิดและ “ใจร้อนด่วนได้” จีนตูซิวจึงต้องเป็นฝ่ายขอโทษเจียง เจียงไคเช็คจึงได้ที เสนอให้ปลดโจวเอินไหลออกจากตำแหน่งรองผู้อำนวยการโรงเรียนทหารหญิง ซึ่งจีนก็ยอมปฏิบัติตามแต่โดยดี ส่วนวังจิงเว่ยได้ออกเดินทางไปยุโรปหลังตระหนักได้ว่าตนไม่สามารถเป็นใหญ่เหนือเจียงไคเช็คได้อีกต่อไป

ต่อมาวันที่ 18 มีนาคม ค.ศ. 1926 หลี่ต้าจาวได้นำมวลชนชาวปักกิ่งหลายหมื่นคนจัดประชุมใหญ่เพื่อต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตก แล้วนำประชาชนราว 2,000 คน เดินทางไปร้องทุกข์ต่อรัฐบาลของต้วนฉีรู่ย แต่ต้วนฉีรู่ยกลับสั่งให้ตำรวจและทหารปราบปรามเหล่าผู้ชุมนุม มีผู้บาดเจ็บกว่าร้อยคน เสียชีวิต 47 คน หลี่ต้าจาวที่เดินนำอยู่หน้าขบวนก็ได้รับบาดเจ็บเช่นกัน จนต้องหลบหนีไปเคลื่อนไหวใต้ดินต่อ ภายหลังได้ขุนศึกมณฑลเฟิงเทียนนำทัพรุกเข้าปักกิ่ง ต้วนฉีรู่ยจึงพ้นจากตำแหน่ง

⁹ หลี่จื่อหลง สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีน ผู้บัญชาการเรือปืน “จงชาน”

¹⁰ โจวเอินไหล (ค.ศ. 1898 – 1976) นักการทหาร นักปฏิวัติ นักบริหาร นายกรัฐมนตรีคนแรกของจีน เป็นมือขวาที่สำคัญที่สุดของเหมาเจ๋อตง

¹¹ โบโรดิน (ค.ศ. 1884 – 1951) สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียต ได้รับเชิญจากดร. ซุนยัตเซ็นมาประเทศจีนเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1923 ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาพรรคก๊กมินตั๋ง

ส่วนเหล่าจ้าวก็ได้ย้ายที่ทำการพรรคคอมมิวนิสต์และพรรคก๊กมินตั๋งในภาคเหนือไปอยู่ในสถานทูตโซเวียตเพื่อยื่นหยัดต่อสู้อโต้ (ยศไกร ส.ตันสกุล, 2562: 77) แต่ภายหลังจากและสมาชิกทั้งสองพรรคหลายสิบคนก็ถูกตำรวจและทหารบุกเข้าจับกุมที่สถานทูต ในวันที่ 6 เมษายน ค.ศ. 1927 และถูกประหารชีวิตด้วยการแขวนคอ ในวันที่ 28 เมษายน

เจียงไคเช็คได้กลายเป็นผู้นำพรรคก๊กมินตั๋งแต่เพียงผู้เดียว ในฐานะผู้บังคับบัญชาแห่งชาติ วันที่ 15 พฤษภาคม ในที่ประชุมกรรมการบริหารกลางของพรรคก๊กมินตั๋ง เจียงได้เสนอให้ที่ประชุมลงมติพิเศษเพื่อปรับปรุงแก้ไขกิจการของพรรค ซึ่งรายชื่อสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ทุกคนจะต้องส่งมาที่เจียง สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จะดำรงตำแหน่งหรือบังคับบัญชาใด ๆ ภายในพรรคก๊กมินตั๋งไม่ได้เด็ดขาด แม้แต่คำสั่งของพรรคคอมมิวนิสต์ต่อสมาชิกพรรคก็ต้องผ่านเจียงก่อน การติดต่อจากโคมินเทิร์น¹² ก็ต้องผ่านเจียงด้วยเช่นกัน โดยในที่ประชุมมีแต่เหมาเจ๋อตงเท่านั้นที่คัดค้านมติจากเจียงไคเช็คอย่างกล้าหาญ

พรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์ได้มีการประชุมกันอีกครั้งในเดือนพฤษภาคม ผู้แทนเจียงไคเช็คได้เสนอให้จำกัดภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของพรรคคอมมิวนิสต์ ทำให้สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์พ้นจากตำแหน่งไปหลายคน ส่วนเหมาเจ๋อตงได้สละตำแหน่งโฆษณาราชการของพรรคก๊กมินตั๋งแต่ยังคงดูแลงานทางสถาบันชานานาอยู่

เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1926 เหมาได้รับมอบหมายให้เป็นผู้รับผิดชอบการองค์กรฝ่ายชานานาของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ต่อมาในเดือนมิถุนายนปีเดียวกัน คณะกรรมการบริหารกลางพรรคก๊กมินตั๋งได้ตกลงจะทำสงครามปราบขบวนการกบฏภาคเหนือ ซึ่งเหมาก็ได้เขียนบทความและแสดงปาฐกถาปลุกระดมชานานาให้เตรียมการสู้รบสนับสนุนกองทัพปราบขบวนการกบฏภาคเหนือ ในวันที่ 9 กรกฎาคม ค.ศ. 1926 เจียงไคเช็คได้รับหนังสือแต่งตั้งเป็นผู้บัญชาการใหญ่ของกองทัพปราบขบวนการกบฏภาคเหนือ ได้สั่งเคลื่อนที่และสามารถเข้ายึดมณฑลเจียงซี มณฑลหูหนาน และมณฑลเหอเป่ย์ได้ภายในเวลา 2 เดือน และกองทัพของถังเซิงจื่อก็เข้ายึดนครฉางซาในวันที่ 12 กันยายน โดยใช้เวลาเพียง 2 เดือนเช่นกัน (เชาวน์ พงษ์พิชิต, 2555: 46)

ส่วนทางเหมาเจ๋อตง เขากลับที่มณฑลหูหนาน ออกสำรวจหมู่บ้าน ตรวจสอบอำเภอด่าง ๆ 5 อำเภอโดยใช้เวลา 32 วัน แล้วจัดบันทึกลงในรายงานการสำรวจกระบวนการชานานามณฑลหูหนาน แต่เมื่อพรรคก๊กมินตั๋งได้เห็นรายงานการสำรวจฯ ของเหมาก็ตื่นตกใจเป็นอย่างมาก ซึ่งเหมาเสนอให้ชานานาเอาที่ดินของบรรดาเจ้าที่ดินไปทำกิน พรรคก๊กมินตั๋งมองว่า การกระทำเช่นนั้นเท่ากับฆ่าตัวตาย เนื่องจากเหล่าขุนนางที่รับใช้การปราบขบวนการกบฏภาคเหนืออยู่นั้น ล้วนแต่มีที่ดินเป็นจำนวนมาก อาจ

¹² โคมินเทิร์น (Comintern) หรือ องค์การคอมมิวนิสต์สากล (Communist International) เป็นองค์การที่ทำหน้าที่เผยแพร่แนวความคิดปฏิวัติ ล้มล้างนายทุนและจักรวรรดินิยมตามแบบการปฏิวัติของบอลเชวิค เมื่อโจเซฟ สตาลินขึ้นมาอำนาจสืบทอดจากเลนิน ซึ่งถึงแก่กรรมในปี ค.ศ. 1924 สตาลินได้พัฒนาแนวนโยบายของเลนินออกไปเพื่อให้โซเวียตรัสเซียมีความเข้มแข็งมากขึ้น โดยใช้หลักสังคมนิยมประเทศเดียว (Socialism in one country) ควบคู่ไปกับการดำเนินนโยบายอยู่ร่วมกันโดยสันติ (Peaceful Co-Existence) โคมินเทิร์นถูกยุบลงในปี 1943 และถูกแทนที่ด้วยโคมินฟอรัม (Communist Information Bureau, Cominform)

ส่งผลกระทบต่อ การปราบปรามศึกภาคเหนือได้นั้นจึงทำให้เหมาะตระหนักได้ว่าจุดแตกหักระหว่างเขา และพรรคก๊กมินตั๋งนั้นใกล้เข้ามาแล้ว จากแนวคิดที่แตกต่างกัน

ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1926 สมาคมชาวนาที่เหมาเจ๋อตงดูแลอยู่นั้น ได้ลุกฮือก่อการปฏิวัติที่ หูหนาน เข้าควบคุมพื้นที่ในภาคกลางของหูหนานจนมีกำลังเข้มแข็งมากขึ้น ต่อมาการปฏิวัติของ ชาวนาก็ได้ลุกลามไปยังกว้างไกล พวกชาวนาเข้ายึดที่ดินทำกินของเจ้าที่ดินและผู้มีฐานะ ในบางท้องที่ ก็เกิดความรุนแรงจนพวกเจ้าที่ดินต้องหลบหนีไปยังเมืองอื่น เหมาเจ๋อตงได้เขียนรายงานไปยังรัฐบาล อยู่ยั้งเพื่อแก้ต่างต่อความรุนแรงของเหล่าชาวนายากจนที่ต้องการแก้แค้นพวกเจ้าที่ดิน และเรียกร้อง ให้รัฐบาลอยู่ยั้งอภัยโทษแก่พวกชาวนาที่ก่อการปฏิวัติด้วย โดยให้เหตุผลว่า หากไม่ทำเช่นนั้น ก็จะทำให้ เกิดการลุกฮือของชาวนาทั่วประเทศ “ไม่ต่างจากพายุกี่เร็ววกราด เฉพาะผู้ที่หลบพายุได้ก็จะมีชีวิตรอด ต่อไป” นอกจากนี้เขายังเสนออีกว่า พรรคจะเป็นผู้นำการต่อสู้ของพวกเขา หรือจะดำเนินพวกเขา ต้องเลือกให้ชัดเจน (ยศไกร ส.ต้นสกุล, 2562: 74)

การลุกฮือของชาวนาลุกลามใหญ่โตจนไม่อาจควบคุมได้ แต่รัฐบาลกลับยังไม่กล้าออกคำสั่ง ปราบปรามชาวนา เพราะกลัวจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของทั้งสองพรรค ส่วนเหมาเจ๋อตงได้ใช้ โอกาสนี้พยายามบีบบังคับให้รัฐบาลอยู่ยั้งปฏิรูปที่ดินตามความต้องการของชาวนา แต่ก็ไม่สำเร็จ และ ถูกฉีกรัฐบาลปลดจากตำแหน่งผู้แทนหูหนาน เพราะมองว่าพวกชาวนาเรียกร้องมากเกินไปและกระทำ การเกินกว่าเหตุ ทั้งยังเรียกร้องให้เหมารับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

พวกชาวนายังคงยืนหยัดต่อสู้ต่อไป แต่สถานการณ์ก็เลวร้ายลง เมื่อเจียงไคเช็คทำรัฐประหาร ในวันที่ 12 เมษายน กวาดล้างพรรคคอมมิวนิสต์และสมาชิกฝ่ายซ้ายในพรรคก๊กมินตั๋ง ทำให้ความ ร่วมมือระหว่างสองพรรคเป็นอันสิ้นสุดลง

จุดแตกหักของพรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์จีน จนนำไปสู่การก่อตั้งสาธารณรัฐประชาชน จีน

รัฐประหาร 12 เมษายน และการปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์

ในขณะที่บ้านเมืองกำลังเกิดความวุ่นวาย เจียงไคเช็คก็ได้ใช้โอกาสนี้ประกาศกฎอัยการศึกใน วันที่ 9 เมษายน ค.ศ. 1927 และมีคำสั่งให้กองทัพภายใต้การบัญชาการของเขาในมณฑลต่าง ๆ เริ่ม กวาดล้างสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ ต่อมาเจียงไคเช็คได้ก่อการรัฐประหารที่นครเซี่ยงไฮ้ ในวันที่ 12 เมษายน ค.ศ. 1927 เพื่อกวาดล้างสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนและพวกฝ่ายซ้ายในพรรคก๊กมินตั๋งให้ สิ้นซาก เขาอ้างต่อรัฐบาลอยู่ยั้งว่า เขาทราบมาว่าพวกคอมมิวนิสต์ในเซี่ยงไฮ้ได้รับคำสั่งจากกรุงมอสโก ให้ฝังอาวุธเพื่อเตรียมไว้ใช้ก่อการ โดยจะลงมือในขณะที่ตนกำลังเคลื่อนทัพขึ้นเหนือไปปักกิ่ง นอกจากนี้เขายังประกาศสภาวะฉุกเฉินในกว้างไกลโดยพลการอีกด้วย (ยศไกร ส.ต้นสกุล, 2562: 78) เจียงสั่งให้กองทัพของตนเข้ายึดเซี่ยงไฮ้ กวาดล้างพวกคอมมิวนิสต์ในเมืองอย่างหนัก มีผู้ถูกทำร้าย

และสังหารราว 5,000 – 10,000 คน และในมณฑลต่าง ๆ อีกนับหมื่นคน นอกจากนี้ยังเช่นฆ่าพวกคนงานและกรรมกรด้วย ต่อมาในวันที่ 14 เมษายน เหล่าขุนศึกทั่วประเทศก็เริ่มเช่นฆ่าชาวนาอย่างโหดเหี้ยม ตัดมือ ตัดเท้า ตอกเล็บ ตัดเต้านมผู้หญิง จับแยกร่าง เขียนตีจนตาย ราวด้วยน้ำมันก๊าด แล้วจุดไฟเผาก็มี ซึ่งในมณฑลเหอเป่ย์มีชาวนาถูกฆ่าตาย 4,700 คน เป็นผู้หญิง 500 คน มีทั้งถูกตัดคอ ผิงทั้งเป็น ถูกเผาและถูกแยกร่าง (เซวาร์น พงษ์พิชิต: 2555, 48)

เจียงไคเช็คตั้งรัฐบาลที่นครนานกิง เมื่อวันที่ 27 เมษายน ค.ศ. 1927 ซึ่งบรรดาประเทศมหาอำนาจตะวันตกต่างให้การรับรองรัฐบาลดังกล่าวว่าเป็นรัฐบาลเดียวที่ชอบด้วยกฎหมายเพียงรัฐบาลเดียว ทางด้านเงินตู่ซิวก็ได้เรียกประชุมผู้แทนทั่วประเทศสมัยที่ 5 ที่อู๋ฮั่น แต่ไม่สามารถหาทางแก้ไขต่อสถานการณ์นี้ได้ โจวเอินไหล เงินเหียนเหนียน (Chen Yannian) หลี่ลี่ชาน (Lili Shan) จ้าวซือเหยียน (Zhao Shiyan) และหลิวอีหนิง (Luo Yinong) ได้ร่วมกันลงนามให้เรียกทัพไปปราบเจียงไคเช็ค แต่เงินตู่ซิวไม่รับข้อเสนอ เขากลับประณิษยนอมต่อเจียงไคเช็ค ทั้งยังตำหนิโจวเอินไหลว่า เพราะท่านไม่ยอมให้ปลดอาวุธกรรมกรที่ลุกขึ้นสู้ที่เซียงไฮ้ จึงนำมาซึ่งการถูกเข่นฆ่า (เซวาร์น พงษ์พิชิต: 2555, 48) และเรียกร้องให้เหมาเจ๋อตงรับผิดชอบต่อการกระทำของชาวนา

วันที่ 21 พฤษภาคม นายพลสวีเค่อเสียง (Xu Kexiang) แห่งพรรคก๊กมินตั๋ง ได้สั่งทหารให้เข้าล้อมสหพันธ์แรงงานและสหพันธ์นักเรียนนักศึกษาในมณฑลหูหนาน แล้วยิงผู้คนที่ทั้งหมดที่อยู่ในนั้น ต่อมาวันที่ 27 พฤษภาคม ชาวนาและกรรมกรจำนวนสองหมื่นคน รวมตัวกันบุกเข้านครฉางซา หวังจะแก้แค้นแทนผู้ที่ถูกลอบสังหาร แต่ถูกทหารของพวกขุนศึกกราดยิงจนเสียชีวิต เหมาเจ๋อตงพยายามเข้าพบ ถังเซิงจื่อ (Tang Shengzhi, ค.ศ. 1889-1970) ผู้ว่ากรมณฑลหูหนาน เพื่อให้เขาช่วยยิงพวกทหารที่กำลังเข่นฆ่าชาวนาอยู่ แต่ถังเซิงจื่อกลับออกคำสั่งให้จับกุมเหมาเจ๋อตง เหมาจึงต้องหลบหนีไปที่นครอู๋ฮั่น

ในวันที่ 15 กรกฎาคม วังจิงเว่ยได้จัดประชุมใหญ่ของพรรคก๊กมินตั๋ง ตัดสินใจขับไล่พวกคอมมิวนิสต์ เมื่อทราบข่าวว่าฝ่ายซ้ายมีแผนการยึดที่ดินและใช้กำลังอย่างรุนแรง เขาได้ติดต่อเฟิงอี่เสียง (Feng Yuxiang, ค.ศ. 1882 - 1948) ให้มาเป็นแนวร่วมด้านการทหาร เมื่อวังจิงเว่ยประกาศตัดความสัมพันธ์กับพรรคคอมมิวนิสต์จีนแล้ว กองทหารจึงออกตระเวนไปทั่วนครอู๋ฮั่น เหมาเจ๋อตงจึงต้องหลบหนีอีกครั้ง และการตัดสินใจนี้ นำมาซึ่งการแตกหักกับพรรคคอมมิวนิสต์จีนอย่างเป็นทางการ

ส่วนทางพรรคคอมมิวนิสต์จีน ในวันที่ 13 กรกฎาคม สำนักการเมืองเฉพากาลพรรคคอมมิวนิสต์จีน ได้เรียกประชุมที่นครเซียงไฮ้ จัดตั้งคณะกรรมการสู้ศึกแนวหน้า โดยมีโจวเอินไหลเป็นเลขาธิการ เตรียมการที่จะสู้รบกับพรรคก๊กมินตั๋งด้วยกำลังอาวุธ ต่อมาวันที่ 1 สิงหาคม พรรคคอมมิวนิสต์ได้จัดตั้งกองกำลังทหารราวสามหมื่นคน ตามแผนการของโจวเอินไหล กองกำลังนี้ประกอบด้วยกองพลที่ 24 แห่งกองทัพที่ 11 มี เย่ห์ลิ่ง นายทหารคอมมิวนิสต์ เป็นผู้บัญชาการ กำลังนักเรียนนายร้อยจากยูนนานและเจียงซี ภายใต้การบัญชาการของจูเต๋อ และกองทัพที่ 20 ภายใต้การบัญชาการของเฮ่อหลง นายพลฝ่ายซ้ายของพรรคก๊กมินตั๋ง กำลังทหารดังกล่าว เป็นกำลังพื้นฐาน

อันดับแรกของกองทัพแดง วันที่ 1 สิงหาคม จึงถือเป็นวันสถาปนากองทัพแดงนับแต่นั้นเป็นต้นมา (เทอด ประชาธรรม, 2541: 124)

ในขณะที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนถูกไล่ล่าอย่างหนัก ก็ได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรคอมมิวนิสต์สากล คณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้เปิดประชุมฉุกเฉินขึ้นที่นครฮั่นโซว ในวันที่ 7 สิงหาคม เพื่อสรุปบทเรียนความพ่ายแพ้ในการปฏิวัติครั้งใหญ่ ซึ่งที่ประชุมได้กำหนดนโยบายใหม่โดยให้ต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธ นอกจากนี้ที่ประชุมยังเห็นพ้องให้ปลดเฉินตูชิวออกจากตำแหน่ง และได้มอบหมายให้เหมาเจ๋อตงรับหน้าที่ในการดำเนินการติดต่ออาวุธชาวนาในมณฑลหูหนาน และเจียงซี ซึ่งนี่เป็นจุดเริ่มต้นแห่งการลุกฮือของชาวนาในฤดูใบไม้ร่วง

ราว ๆ กลางเดือนสิงหาคม เหมาเจ๋อตงก็เดินทางถึงหูหนานและเริ่มจัดตั้งกองกำลังกรรมกรชาวนากองแรก เขาได้กำลังหลักจากคนงานเหมืองฮั่นเอียง หน่วยป้องกันตนเองของชาวนาหลิวหยาง และกองทหารก๊กมินตั๋งที่หนีทัพมาจากอู่ฮั่นจำนวนหนึ่ง โดยเหมาได้ตั้งชื่อกองทัพนี้ว่า “กองพลที่หนึ่งแห่งกองทัพที่หนึ่งของชาวนาและกรรมกร” ในกองทัพนี้แบ่งกำลังออกเป็น 4 กรม มีกำลังพลราว 8,000 คน ต่อมาช่วงต้นเดือนกันยายน ก็ได้กำลังพลเพิ่มขึ้น เมื่อเหมาเจ๋อตงเรียกประชุมที่จางเจียวเหมืองอันหยวน โดยกำลังพลที่เพิ่มมาคือ กองกำลังป้องกันตนเองของชาวนาอำเภออันฟู เหียนเหวินไฉ สมาชิกกองกระบี่ของชาวนาท้องถิ่นเฮ้อจื่อจินกับพวกอีกจำนวนหนึ่ง และกองกำลัง 300 คนของหวังจ้อ เหมาเจ๋อตงนำกำลังพลเดินทางขึ้นเขาจิ้งกัซซาน เพื่อใช้เป็นกองกำลังชาวนาในชนบท

การลุกฮือหลังการเก็บเกี่ยวฤดูใบไม้ร่วงได้เริ่มขึ้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน ค.ศ. 1927 เมื่อกรรมกรรถไฟตัดเส้นทางรถขนส่ง - คมนาคมของข้าศึก ด้วยการทำลายทางรถไฟสายฉางซา - เยว่หยิง และสายฉางซา - จูโจว ขณะเดียวกันกองกำลังกรรมกรชาวนาของเหมาเจ๋อตงกรมที่ 1 และกรมที่ 4 ก็ได้รุกรจากชีวส์ไปยังผิงเซียงและไปถึงตำบลจินผิง แต่กรมที่ 4 กลับแปรพักตร์ไปเข้ากับฝ่ายข้าศึก ทำให้กรมที่ 1 พ่ายแพ้ ส่วนกรมที่ 3 นำโดยเหมาเจ๋อตงออกเดินทางจากอำเภอฉงกุไปสู่อำเภอหลิวหยิง สู้รบกับข้าศึกอย่างดุเดือด แต่ภายหลังเหมาก็ตัดสินใจยกเลิกแผนการเข้าตีนครฉางซา หลังจากทราบข่าวการแพ้ของกรมที่ 1 และกรมที่ 2 (เชาวน์ พงษ์พิชิต: 2555, 55)

กองกำลังของเหมาเจ๋อตงเหลืออยู่ราว 1,000 คน เหมาได้เรียกประชุมในระหว่างทางไปสู่เทือกเขาจิ้งกัซซาน เหมาเจ๋อตงได้ถามเหล่าทหารว่า “กล้าที่จะปฏิวัติต่อไปไหม” และทหารทั้งหมดตอบว่า “เรากล้า” เหมาจึงเคลื่อนทัพขึ้นเทือกเขาจิ้งกัซซานตั้งแต่วันที่ 23 กันยายน ต่อมากองกำลังของเหมาก็เดินทางมาถึงหมู่บ้านซันวาน ในวันที่ 29 กันยายน ทั้งหมดหยุดพักที่นี่เป็นเวลา 5 วัน เหมาได้เริ่มให้การศึกษาทางการเมืองแก่เหล่าทหารและได้จัดวางพื้นฐานเพื่อจัดตั้งกองทัพขึ้นมาใหม่ด้วยตนเอง¹³ หลังจากนั้นก็ออกเดินทางต่อในวันที่ 3 ตุลาคม แล้วไปตั้งมั่นอยู่ที่เจ้อปิง ซึ่งได้จัดตั้งเป็นกองบัญชาการและเป็นศูนย์กลางของฐานทัพจิ้งกัซซาน

¹³ การหยุดทัพที่หมู่บ้านซันวานนี้ ภายหลังเรียกว่า “การจัดทัพใหม่ที่ซันวาน”

ทางด้านจูเต๋อ¹⁴ และเจินอ๋อ เมื่อทราบข่าวว่าเหมาเจ๋อตงตั้งหลักอยู่ที่เทือกเขาจิ่งกัซซาน จึงนำทัพที่เหลือจากการลุกขึ้นสู้ที่หนานชางและกองกำลังชาวนาที่ลุกขึ้นสู้ในภาคใต้ของหูหนาน (เซาวัน พงษ์พิชิต: 2555, 58) ไปเข้าร่วมกับเหมาเจ๋อตงในเดือนเมษายน ค.ศ. 1928 เมื่อทั้งสองฝ่ายพบกันก็ได้ปรับปรุงกองทัพและรวมทัพกันเป็นกองทัพที่ 4 แห่งกองทัพแดง ต่อมาในเดือนธันวาคม กองทัพแดงของเผิงเต๋อหวยและได้หยวนก็ได้ตามมาสมทบ การรวมพลในครั้งนี้ทำให้กองทัพปฏิวัติที่จิ่งกัซซานมีความเข้มแข็งมากขึ้น

ในระหว่างนั้น กองทัพกวนตงของญี่ปุ่นได้ลอบวางระเบิดบริเวณสะพานข้ามทางรถไฟ เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน ค.ศ. 1928 ซึ่งในขณะนั้นจางจ้วหลิน (Zhang Zuolin) กำลังโดยสารรถไฟจากปักกิ่งไปเมืองเสิ่นหยางหรือในเวลานั้นเรียกว่ามุกเดน บนเส้นทางรถไฟสายปักกิ่ง - เฟิงเทียน การระเบิดทำให้โบกี้รถไฟได้รับความเสียหาย และทำให้จางจ้วหลินกับนายทหารระดับสูงที่อยู่ในตู้รถไฟตรงจุดระเบิดเสียชีวิต (กรกิจ ดิษฐาน, 2562: 155)

ทางด้านเจียงไคเช็ค หลังจากตั้งรัฐบาลนานกิงได้ไม่นาน พันธมิตรปราบขุนศึกภาคเหนือก็เกิดความแตกแยกในทันที โดยกลุ่มที่ประกาศแยกตัวจากการเป็นพันธมิตรกับรัฐบาลนานกิง ได้แก่ กลุ่มกวางซีของหลี่จิ้งเหวิน และกลุ่มของเผิงอ๋อเสียง ซึ่งหวังจึงเว่ยก็ได้เข้าร่วมกับกลุ่มของเผิงอ๋อเสียง เนื่องจากตนก็ต่อต้านเจียงไคเช็คด้วยเช่นกัน แม้จะเคยประกาศตัดความสัมพันธ์กับพรรคคอมมิวนิสต์จีนไปแล้วก็ตาม ทั้งสองกลุ่มนี้ได้รวมตัวกันเป็นแนวร่วมต่อต้านเจียงไคเช็คในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1929 แล้วจัดตั้งรัฐบาลของตนเองขึ้นที่เป่ย์ผิง ภายหลังได้กลุ่มของเหยียนซีซานมาเป็นกำลังเสริมในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1930

ต่อมาก็ได้เกิด “มหาสงครามจางหยวน” ขึ้นที่เมืองไคฟิง มณฑลเหอหนาน เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม ค.ศ. 1930 สงครามนี้มีกำลังทหารนับล้านคน จากกลุ่มขุนศึกที่กุมอำนาจทั้งหมดในจีนไว้ เจียงไคเช็คเป็นฝ่ายเปิดฉากโจมตีก่อน แต่ด้วยกำลังพลที่น้อยกว่าทำให้ถูกแนวร่วมต่อต้านบดขยี้จนเกือบเอาชีวิตไม่รอด ทั้งสองฝ่ายสู้รบกันเป็นเวลาหลายเดือน จนในวันที่ 18 กันยายน จางเสวี่หลง¹⁵ แห่งกองทัพภาคอีสาน ได้เข้าร่วมกับกองทัพรัฐบาล สามารถยึดเป่ย์ผิงและยึดมณฑลเหอเป่ย์ได้ในเดือนตุลาคม ทางกองทัพรัฐบาลก็ยึดพื้นที่ในเหอหนานได้ และสามารถถล่มฝ่ายแนวร่วมให้แพ้ย่อยยับในช่วงต้นเดือนตุลาคม ทำให้ฝ่ายแนวร่วมบางส่วนถอนกำลังกลับ และบางส่วนก็แปรพักตร์เข้ากับฝ่ายรัฐบาล ส่วนเหยียนซีซานและเผิงอ๋อเสียงได้ประกาศสละตำแหน่งทั้งหมดในวันที่ 4 พฤศจิกายน ค.ศ. 1930 มหาสงครามจางหยวนจึงสิ้นสุดลง

¹⁴ จูเต๋อ (Zhu de, ค.ศ. 1886 – 1976) นักการทหารคนสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ได้เข้าร่วมพรรคคอมมิวนิสต์และตั้งสาขาที่เยอรมนีหลังจากได้พบกับโจวเอินไหลในยุโรป ต่อมาได้เป็นหนึ่งในแม่ทัพคนสำคัญที่ร่วมทำสงครามปฏิวัติและการเดินทัพทางไกล หลังการก่อตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีน เขาได้เป็นรองประธานคณะกรรมการทหาร ยืนยันเคียงข้างเหมาเจ๋อตง

¹⁵ จางเสวี่หลง (Zhang Xueliang, ค.ศ. 1901 – 2001) บุตรชายผู้มีความสามารถของจางจ้วหลิน ได้รับการแต่งตั้งจากเจียงไคเช็คเป็นผู้บัญชาการกองทัพภาคอีสาน เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ. 1928 (นับเป็นการรวมชาติจีนอย่างไม่เป็นทางการครั้งแรกหลังการปฏิวัติซินไฮ่) หลังจากเจียงไคเช็คได้รับการปล่อยตัวที่นครซีอานและเดินทางกลับนานกิง จางเสวี่หลงก็เดินทางกลับมาด้วย โดยถูกเจียงควบคุมตัวให้อยู่แต่ในบ้าน ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ส่วนทางกองทัพแดง ใน ค.ศ. 1929 กองทัพแดงมีกำลังพลเพิ่มมากขึ้น แต่เนื่องจากในกองทัพติดปัญหาอยู่หลายประการ อีกทั้งทางก๊กมินตั๋งก็ส่งกำลังพลมาสู้รบมากขึ้น เหมาเจอตงกับจูเต๋อจึงลงความเห็นว่าจะให้ล่าถอยจากภูเขาจิ่งกังซาน นำทหารกว่า 4,000 นายแยกออกไปสู้รบในหมู่บ้านบางแห่ง และให้เผิงเต๋อหวยอยู่คุมกองทัพที่จิ่งกังซานต่อ เหมาเจอตงและจูเต๋อได้เคลื่อนทัพไปทางเหนือของเจียงซี เข้ายึดได้หลายเมือง สามารถรบกองทัพที่ 1 ของพรรคก๊กมินตั๋งได้ แล้วเข้าโจมตีฉางซาต่อ แต่ในเดือนเมษายนทัพของเผิงเต๋อหวยถูกบีบให้ออกจากจิ่งกังซาน จึงมาสมทบกับทัพของเหมาเจอตงและจูเต๋อ (ยศไกร ส.ต้นสกุล, 2562: 95)

การบุกโจมตีที่นครฉางซาซึ่งนำโดยหลี่ลี่ชานนั้นประสบความสำเร็จ เนื่องจากถูกฝ่ายก๊กมินตั๋งส่งกำลังเข้าล้อมปราบและบุกโจมตีอย่างหนัก ทัพของหลี่ลี่ชานจึงต้องตีฝ่าวงล้อมแล้วถอยกลับไปเจียงซี แม้จะถอยทัพออกมาได้ แต่ก็เสียกำลังพลไปนับหมื่นคน นับเป็นความพ่ายแพ้ที่สาหัสมาก ภายหลังจากวิเคราะห์ถึงล้มเหลวที่เกิดขึ้น สรุปได้ว่าเป็นเพราะแนวทางในการรบของหลี่ลี่ชานซึ่งเขาประเมินกองทัพแดงของเขาสูงเกินไป เชื่อในการรุกแบบเมืองต่อเมือง ไม่เชื่อมั่นในพลังการรบจากในชนบท ความพ่ายแพ้ในครั้งนี้ทำให้อิทธิพลของหลี่ลี่ชานลดน้อยลง และถูกปลดจากตำแหน่งใน ค.ศ. 1930 เมื่อหลี่ลี่ชานสิ้นอำนาจ กองทัพแดงก็ได้ปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การรบเป็นการรบแบบกองโจรและการใช้ภูมิประเทศให้เป็นประโยชน์ คือนั้นการล่องลวงเข้าศึกษาเข้ามาในพื้นที่ที่ถนัดแล้วทำการปิดล้อม¹⁶

อย่างไรก็ตาม การบุกโจมตีที่นครฉางซาซึ่งนำโดยหลี่ลี่ชาน ทำให้เจียงไคเช็คและพวกขุนศึกต้นตระกูลต่อต้านพลังของกองทัพแดง ทั้งสองจึงหันมาร่วมมือกันเพื่อปราบปรามพวกคอมมิวนิสต์ ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1930 เจียงไคเช็คได้ส่งกำลังทหารกว่าแสนนายภายใต้การบัญชาการของหลู่ตี้เผิง บุกเข้าล้อมปราบครั้งที่ 1 ที่เขตโซเวียตจีน¹⁷ ในมณฑลเจียงซี ในเวลานั้นกองทัพแดงที่ 1 มีกำลังพลเพียง 40,000 นายเท่านั้น แต่ด้วยยุทธวิธีการรบ “ล่องลวงเข้าศึกษาให้ถนัด” จึงทำให้กองทัพแดงสามารถทำลายล้างกองพลที่ 18 ซึ่งเป็นกำลังหลักของข้าศึกที่หลงกั้งได้ และจับตัวจางฮุยจิ้น (ผู้บัญชาการส่วนหน้าและผู้บัญชาการกองพลที่ 18 ของก๊กมินตั๋ง) ได้ในวันที่ 1 มกราคม (เชววัน พงษ์พิชิต: 2555, 70) ต่อมาสามารถทำลายล้างกองพลน้อยของกองพลที่ 50 ได้ ทำให้การล้อมปราบในครั้งนี้ กองทัพแดงเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะ

ต่อมาเจียงไคเช็คได้ส่งเหย่ยงชิน ผู้บัญชาการ และกำลังพลกว่าสองแสนนาย ทำการล้อมปราบเป็นครั้งที่ 2 ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1931 ฝ่ายกองทัพแดงเหลือกำลังราวสามหมื่นนาย แต่ก็ยังยึดมั่นในยุทธวิธีการรบเดิม ทำให้ภายในเวลาเพียง 15 วัน กองทัพแดงสามารถบุกทำลายทัพข้าศึกได้ 6 สาย จากทั้งหมด 7 สาย ซึ่งสายสุดท้ายก็ไม่ได้บุกต่อและล่าถอยไป

¹⁶ แนวทางนี้เหมาเจอตงสรุปด้วยตัวอักษรจีน 16 คำ เป็นประโยคว่า “ล่องลวงเข้าศึกษาให้ถนัด”

¹⁷ เขตโซเวียตจีน ตั้งอยู่ที่เมืองรู่ยจิน มณฑลเจียงซี มีระบบการปกครองของตนเองมีระบบเศรษฐกิจที่เป็นเอกเทศจากส่วนอื่น ๆ ของจีน และมีกองทัพเป็นของตัวเอง พร้อมกับที่ปรึกษาจากสหภาพโซเวียต มีการจัดตั้งกำลังคนเพื่อทำงานร่วมหมู่แบบคอมมิวนิสต์เป็นรัฐซ้อนรัฐในจีนในเวลานั้น

ถัดมาในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1931 เจียงไคเช็คได้นำกำลังทหารกว่าสามแสนนาย ทำการล้อมปราบเป็นครั้งที่ 3 ด้วยตัวเอง ฝ่ายกองทัพแดงเหมาเจ๋อตงกับจูเต๋อก็บัญชาการด้วยตัวเอง โดยในครั้งนี้อาศัยกลยุทธ์หลบหลีกกำลังหลักของข้าศึก นั่นคือกองทัพแดงใช้วิธีเดินอ้อมไป 500 กิโลเมตร เพื่อโจมตีข้าศึกที่มีกำลังอ่อนกว่า การล้อมปราบครั้งนี้ยาวนานไปจนถึงเดือนกันยายน ซึ่งกองทัพแดงสามารถทำลายข้าศึกได้กว่าสามหมื่นคน ชัยชนะในครั้งนี้ส่งผลให้ฐานที่มั่นภาคใต้ของเจียงซีและฐานที่มั่นภาคตะวันตกของฮกเกี้ยนเชื่อมต่อกันเป็นผืนเดียวกันได้ในนามฐานที่มั่นศูนย์กลาง และกองทัพแดงที่ 1 ก็ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “กองทัพแดงศูนย์กลาง” (เชาวน์ พงษ์พิชิต: 2555, 70)

หลังจากกองทัพแดงได้รับชัยชนะในศึกล้อมปราบทั้ง 3 ครั้ง ในวันที่ 7 พฤศจิกายน ค.ศ. 1931 ทางพรรคคอมมิวนิสต์ก็ได้เปิดประชุมสมัชชาผู้แทนโซเวียตครั้งที่ 1 นับเป็นการประกาศก่อตั้งสาธารณรัฐโซเวียตจีนที่เจียงซี ตั้งเมืองลู่จินเป็นเมืองหลวง แยกตัวออกเป็นเขตปกครองอิสระครอบคลุมพื้นที่มากกว่า 30 อำเภอ และเหมาเจ๋อตงได้รับเลือกเป็นประธานคณะกรรมการบริหารกลางและเป็นผู้นำรัฐบาล ส่วนจูเต๋อเป็นประธานคณะกรรมการทหารปฏิวัติกลาง (ยศไกร ส.ต้นสกุล, 2562: 103)

อย่างไรก็ตาม ก่อนการล้อมปราบครั้งที่ 4 มีเหตุการณ์สำคัญเกิดแทรกขึ้นมาก่อน คือเหตุการณ์ญี่ปุ่นรุกรานแมนจูเรีย เมื่อวันที่ 18 กันยายน ค.ศ. 1931 ซึ่งเหตุการณ์นี้ทำให้ญี่ปุ่นได้สร้างแมนจูกุ๋วขึ้นในภายหลัง และทำให้ภายในพรรคก็กมินตั้งเกิดความแตกแยกอย่างรุนแรง

สงครามจีน - ญี่ปุ่น กับความร่วมมือและความขัดแย้งของทั้งสองพรรค

ในระหว่างที่จางเสวียหลงนำทัพลงสมทบกับเจียงไคเช็คที่จิงหยวน การป้องกันการภาคอีสานหรือแมนจูเรียจึงเกิดช่องโหว่ขึ้น ญี่ปุ่นจึงสบโอกาสขยายอิทธิพลเข้ามาทันที โดยในวันที่ 18 กันยายน ค.ศ. 1931 ญี่ปุ่นได้ลอบวางระเบิดเส้นทางรถไฟสายแมนจูเรียใต้ ในจุดที่ใกล้กับด่านตรวจของฝ่ายจีน ภายใต้การบัญชาการของกองทัพจางเสวียหลง แม้ทางรถไฟจะไม่ได้เสียหายมากนัก แต่ญี่ปุ่นก็ใช้เหตุการณ์นี้มาอ้างถึงเหตุผลที่จะส่งกำลังทหารเข้ามาควบคุมแมนจูเรีย (กรกิจ ดิษฐาน, 2562: 171) ในเช้าวันต่อมา กองกำลังกวางตงในมุกเดน (หรือเสิ่นหยาง) ก็ได้เปิดฉากโจมตีกองทัพของจางเสวียหลงด้วยการระดมยิงปืนใหญ่เข้าใส่ด่านทหารจีนที่อยู่ใกล้ ๆ โดยอ้างว่าเป็นการตอบโต้กลับที่จีนวางระเบิดเส้นทางรถไฟของญี่ปุ่น ขณะเดียวกันทหารญี่ปุ่น 500 นาย ก็บุกเข้าโจมตีกองทหารจีน 7,000 นาย แม้ฝ่ายทหารญี่ปุ่นจะมีกำลังทหารน้อยกว่า แต่ด้วยอาวุธที่ดีและประสบการณ์การรบที่มากกว่า ทำให้ทหารจีนเสียชีวิตไปถึง 500 นาย

ในเวลาต่อมา มีกองกำลังกวางตงในต้าเหลียนและกองกำลังโซเชนในเกาหลีสมาสมทบ ทำให้ญี่ปุ่นได้เปรียบมากยิ่งขึ้น อีกทั้งจางเสวียหลงได้สั่งให้ทหารยุติการต่อต้านญี่ปุ่นและเปิดทางให้ญี่ปุ่นเข้ามายึดเมือง เนื่องจากกองกำลังส่วนใหญ่ของตนยังอยู่นอกด่านซานไห่กวนจากสงครามที่จิงหยวน

ส่วนทหารที่อยู่ในเขตแมนจูเรียมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทั้งยังมีอาวุธที่ด้อยกว่าและประสิทธิภาพการรบของทหารก็น้อยกว่า ญี่ปุ่นจึงสามารถยึดพื้นที่ในภาคอีสานทั้งหมดได้ภายในเวลา 5 เดือน¹⁸

ส่วนเจียงไคเช็คเองก็ไม่ส่งกำลังทหารเข้ามาช่วย เพราะต้องการรักษากำลังไว้ปราบพวกคอมมิวนิสต์ รัฐบาลนานกิงพยายามประท้วงและเรียกร้องไปยังสันนิบาตชาติ ทางสันนิบาตชาติมีมติให้ญี่ปุ่นถอนกำลังออกจากแมนจูเรีย แต่ญี่ปุ่นไม่ยอมปฏิบัติตาม ภายหลังเจ้าหน้าที่จากสันนิบาตได้มาสืบสวนเรื่องที่เกิดขึ้นและประกาศว่าญี่ปุ่นเป็นฝ่ายผิด ต้องคืนแมนจูเรียให้แก่จีน แต่ญี่ปุ่นกลับถอนตัวออกจากสันนิบาตชาติ แล้วยังพยายามโจมตีอย่างต่อเนื่องจนสามารถยึดแมนจูเรียได้ในที่สุด แล้วสถาปนา “แมนจูกัว” ขึ้นในวันที่ 18 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1932 และเชิญจักรพรรดิปูยี จักรพรรดิองค์สุดท้ายแห่งราชวงศ์ชิง มาเป็นจักรพรรดิของประเทศใหม่

ประชาชนจีนไม่พอใจรัฐบาลเป็นอย่างมาก และได้พยายามเรียกร้องให้รัฐบาลต่อต้านญี่ปุ่น แต่รัฐบาลก็ไม่มีความตั้งใจที่จะประกาศสงครามกับญี่ปุ่น นักเรียนนักศึกษาในเซี่ยงไฮ้ นานกิง และปักกิ่ง จึงออกมาเดินขบวนประท้วงรัฐบาลเจียงไคเช็ค เหล่ากรรมกรและพวคนายทุนก็ออกมาร่วมประท้วงด้วย แต่รัฐบาลกลับประกาศนโยบาย “สู้นอก ต้องปราบในก่อน” นั้นหมายความว่า เจียงจะกวาดล้างพวกคอมมิวนิสต์จีนก่อน เพื่อให้ประเทศเกิดความสงบเสียก่อน จึงค่อยจัดการปัญหาภายนอก

เดือนมิถุนายน ค.ศ. 1932 เจียงไคเช็คได้ส่งทัพห้าแสนคน ภายใต้การบัญชาการของนายพลไช่ฉิงช่าย ทำการล้อมปราบเป็นครั้งที่ 4 กองทัพแดงภายใต้การนำของจูเต๋อและโจวเอินไหล ในระยะแรกมีปัญหาถกเถียงกันเกี่ยวกับยุทธวิธีการรบ หวังหมิงต้องการให้ยกทัพไปตีเมืองหลักของข้าศึก แต่เหมาเจ๋อตงต้องการให้ใช้ยุทธวิธีเดิม โจวเอินไหลต้องรับคำสั่งจากศูนย์กลางจึงต้องใช้วิธีการรบของหวังหมิง โจวเอินไหลและจูเต๋อจึงต้องนำทัพเข้าตีเมืองหนานเฟิง ทั้งสองฝ่ายสู้รบกันอย่างดุเดือด มีทหารล้มเจ็บกันเป็นจำนวนมาก แม้กองทัพแดงจะทำลายข้าศึกได้หนึ่งกองพัน แต่จูเต๋อและโจวเอินไหลก็ได้ตัดสินใจเปลี่ยนวิธีการรบมาใช้แผนซุ่มโจมตี แทน การล้อมปราบครั้งนี้ยาวนานไปจนถึงเดือนมีนาคม ค.ศ. 1933 สุดท้ายแล้วโจวเอินไหลก็ได้เปลี่ยนมาใช้แนวทางเดิมของเหมา ทำให้สามารถเอาชนะทัพของเจียงไคเช็คได้อีกครั้ง และทำให้เหมาแยกกองสรรเสริญจูเต๋อและโจวเอินไหลเป็นอย่างมาก

เดือนสิงหาคม ค.ศ. 1933 เจียงไคเช็คได้ทำการล้อมปราบเป็นครั้งที่ 5 ครั้งนี้เขาทุ่มเทเต็มกำลัง ใช้กำลังทหารถึงเจ็ดแสนนาย ทั้งยังได้ที่ปรึกษาชาวเยอรมัน ฟานเกินเฮาเซิน มาช่วยวางแผนยุทธศาสตร์การรบด้วย ซึ่งการล้อมปราบในครั้งนี้ใช้ยุทธวิธี “การเคลื่อนทัพแบบป้อมปราการไฟ” คือเน้นใช้กองทหารเล็ก ๆ เคลื่อนที่ แต่ใช้อาวุธหนักที่มีอำนาจสูงในการทำลายล้างบุกเข้าโจมตีเขตแดนของข้าศึก (ยศไกร ส.ตันสกุล, 2562: 106) โดยทัพของเจียงไคเช็คได้บุกเข้าฐานที่มั่นศูนย์กลางของกองทัพแดง ส่วนทางกองทัพแดง ระดมพลได้ราว 80,000 นาย ภายใต้การบัญชาการของ

¹⁸ เหตุการณ์ในครั้งนี้ เรียกว่า กรณีมุกเดน (Mukden Incident) โดยคำว่า มุกเดน เป็นชื่อในภาษาแมนจูของเมืองเสิ่นหยาง

ทอมมัส ไรต์¹⁹ การศึกในครั้งนี้ ใช้แนวทางป้องกันแบบตั้งรับ เหมาะเจาะตงไม่เห็นด้วย แต่ทางคณะกรรมการกลางเห็นว่าวิธีการเดิมนั้นเสี่ยงเกินไป หากแผนการเกิดผิดพลาด ใจกลางโซเวียตจีนก็จะถูกบุกถึงศูนย์บัญชาการ แล้วรัฐอิสระของคอมมิวนิสต์จีนก็จะพังพินาศทันที (ยศไกร ส.ตันสกุล, 2562: 106)

อย่างไรก็ตาม แนวทางป้องกันแบบตั้งรับของทอมมัส ไรต์นั้นล้มเหลว กองทัพแดงพ่ายแพ้ให้แก่ทัพของเจียงไคเช็ค ทั้งกำลังพลและอาวุธของกองทัพเจียงไคเช็คนั้นเหนือกว่ากองทัพแดงมาก ทำให้สาธารณรัฐโซเวียตจีนพังพินาศลง จนเหมาะเจาะตงถึงกับวิจารณ์ว่า “เป็นวิธีการรบที่โง่ที่สุดและก็เลวที่สุดโดยแท้” (เชาวน์ พงษ์พิชิต: 2555, 72)

ในวันที่ 2 ตุลาคม ค.ศ. 1933 ทางพรรคได้เปิดประชุมสมัชชาผู้แทนโซเวียตครั้งที่ 2 ได้ลงมติให้ถอยออกจากเขตฐานที่มั่นและจัดตั้งสภาพทหารขึ้น เพื่อเป็นผู้นำในการถอยออกจากเขตฐานที่มั่น ทั้งชาวพรรคคอมมิวนิสต์ ทั้งกรรมกร ชาวนา รวมแล้วราว แสนคน ทั้งหมดรวมพลกันเพื่อเตรียมอพยพครั้งใหญ่ เริ่มต้น “การเดินทัพทางไกล” (The Long March)

ก่อนเริ่มการเดินทัพทางไกล โจวเอินไหลได้พยายามเจรจากับแม่ทัพบางคนของเจียงไคเช็คที่นำทัพมาปิดล้อมเขตโซเวียตจีน เขาทราบมาว่าแม่ทัพเจียงไคเช็ค ผู้บัญชาการกองทัพที่ 1 ของก๊กมินตั๋งในขณะนั้นมีปัญหาเกี่ยวกับเจียงไคเช็ค โจวเอินไหลจึงใช้โอกาสนี้ส่งโทรเลขและส่งคนไปเจรจากับผู้บัญชาการ และให้อีกฝ่ายยอมเปิดเส้นทางให้ ทางด้านเจียงไคเช็คก็ยอมทำตามข้อตกลง เขาถอนกำลังบางส่วนออกไปตั้งรับที่กว้างต้ง ส่วนโจวเอินไหลก็ยอมคืนเสบียงและอาวุธให้กับอีกฝ่ายตามข้อตกลง

กองทัพแดงที่ 1 (กองทัพแดงส่วนกลาง) กองทัพแดงที่ 2, 4 และ 25 ก็แยกย้ายกันถอยกำลังออกจากโซเวียตจีน มุ่งออกจากมณฑลเจียงซี ผ่านวงล้อมแล้วเคลื่อนทัพมุ่งขึ้นเหนือ แต่ในระหว่างทางกองทัพแดงถูกฝ่ายข้าศึกโจมตีบริเวณแม่น้ำเซียง จนผู้คนล้มตายไปถึง 40,000 คน ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1934 จนกระทั่งในเดือนมกราคม ค.ศ. 1935 มีการจัดประชุมเร่งด่วนที่จวินอี่ มณฑลกุ้ยโจว เพื่อปรับเปลี่ยนแกนนำบริหารพรรค หลังจากเกิดความไม่พอใจจากอย่างรุนแรงต่อยุทธศาสตร์การรบของป๋อกู่และทอมมัส ไรต์ ที่ทำให้กองทัพแดงต้องพบกับความพ่ายแพ้ในการล้อมปราบครั้งที่ 5 และได้รับความเสียหายอย่างหนักจากการศึกที่แม่น้ำเซียง ผลการประชุมครั้งนี้ทำให้เหมาะเจาะตงได้กลับมาเป็นผู้นำพรรคอีกครั้ง จากนั้นจึงมีคำสั่งให้เดินทัพมุ่งหน้าไปยังเหยียนอัน ในมณฑลส่านซี เพื่อใช้เป็นฐานที่มั่นของพรรคคอมมิวนิสต์จีน

ระหว่างที่กองทัพแดงที่ 1 กำลังจะข้ามแม่น้ำต้าตู ก็มีกองทัพข้าศึกจากเสฉวนได้นำกำลังหนึ่งกองพันเข้ามาขัดขวาง สร้างป้อมค่ายที่แข็งแรงเอาไว้ หัวหน้ากองทัพแดงที่ 1 คือ หยางเต๋อจื้อ ได้สั่งการให้ ซุนจี้เซียน หัวหน้ากองพันที่ 1 คัดเลือกนักรบกล้าตายที่เก่งกล้าที่สุดขึ้นมาจำนวนหนึ่ง ซุนจี้เซียนคัดเลือกทหารกล้ามา 17 คน มีฝีมือโดดเด่นและไม่กลัวตาย โดยในเช้าวันต่อมาได้ส่งนายทหาร

¹⁹ ทอมมัส ไรต์ (ค.ศ. 1901 – 1996) ที่ปรึกษาการทหารที่คอมมิวนิสต์สากลส่งมา เป็นผู้บัญชาการด้านศึกล้อมปราบครั้งที่ 5

ทั้ง 17 คนนี้ แล่นเรือข้ามแม่น้ำไปจนถึงริมฝั่งแม่น้ำฝั่งตรงข้าม แล้วเปิดฉากการต่อสู้ ด้วยความกล้าหาญและความสามารถของนายทหารทั้ง 17 คน ทำให้สามารถบุกเข้าโจมตีป้อมค่ายของข้าศึกได้

ระหว่างทางเคลื่อนทัพข้ามสะพานหลูต้ง กองทัพแดงก็ถูกข้าศึกโจมตี จึงต้องแบ่งกำลังไว้คุ้มกันกำลังพลส่วนอื่นที่ข้ามสะพาน กองทัพแดงต้องปะทะกับข้าศึกนานถึง 5 วัน ทำให้กำลังทหารที่มีอยู่ราว 86,000 คน เหลือเพียง 30,000 กว่าคนเท่านั้น แต่ในที่สุดกองทัพแดงที่ 1 ก็สามารถข้ามแม่น้ำไปได้ทั้งหมด พวกเขาได้เข้าโจมตีข้าศึกจากเสฉวนจนแตกไปหนึ่งกองพัน ทำให้พื้นที่บริเวณที่ข้ามแม่น้ำมีความมั่นคงขึ้น จนในที่สุดกองทัพแดงทั้งหมดก็สามารถข้ามแม่น้ำต้าตูได้สำเร็จ

ในระหว่างการเดินทางไกล ทางพรรคคอมมิวนิสต์ได้ยกเลิกแผนที่จะตั้งฐานที่มั่นในภาคตะวันตกเฉียงเหนือของมณฑลเสฉวน เนื่องจากกรณีญี่ปุ่นเข้ารุกรานแมนจูเรียเมื่อเดือนมิถุนายน เหม่าเจอตงได้สั่งให้กองทัพแดงที่ 1 และ 4 มุ่งหน้าขึ้นเหนือไปมณฑลส่านซีและมณฑลกานซู เพื่อจะรวมกำลังสนับสนุนขบวนการต่อสู้กับญี่ปุ่น แต่จางกั๋วเทา ผู้นำกองทัพแดงที่ 4 ไม่เห็นด้วยกับเหมา เขามองว่าการขึ้นเหนือไปสู่กับญี่ปุ่นในเวลานั้นเป็นเรื่องที่ยาก ควรจะลงใต้มากกว่า ซึ่งจะสามารถหลบการเดินทัพของพวกก๊กมินตั๋งได้ด้วย แต่หลังจากประชุมกันก็ได้ตกลงให้ขึ้นเหนือตามเดิม (ยศไกร ส.ตันสกุล, 2562: 124)

ในเดือนสิงหาคม ศูนย์กลางพรรคได้เรียกประชุมใหญ่ที่เหลียงเหอโข่ว ผลการประชุมตกลงให้รวมกองทัพแดงที่ 1 และ 4 เข้าด้วยกัน แต่จางกั๋วเทากลับแอบสั่งการให้กองทัพของตนเคลื่อนทัพเข้าบังคับบัญชาศูนย์กลางพรรค เพื่อหวังจะให้เกิดความแตกแยก เมื่อเหม่าเจอตงทราบข่าวจากโทรเลข ก็ได้สั่งให้กองทัพแดงที่ 1 มุ่งหน้าขึ้นเหนือเพื่อหลีกเลี่ยงการปะทะ และเรียกร้องให้กองทัพแดงที่ 4 สามัคคีรอบศูนย์กลางพรรค เพื่อต่อสู้กับความผิดพลาดของจางกั๋วเทา (ยศไกร ส.ตันสกุล, 2562: 124)

เหม่าเจอตงนำกองทัพแดงที่ 1 และกองทัพอื่น ๆ ขึ้นเหนือไปจนถึงมณฑลส่านซีได้สำเร็จในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1935 ซึ่งใช้ระยะเวลาในการเดินทาง 1 ปีพอดี ในขณะที่เดียวกัน กองทัพแดงที่ 4 ก็มุ่งหน้าลงใต้ แยกตัวออกไปตั้งกองทหารปฏิวัติขึ้นใหม่ แต่เนื่องจากกองทัพของจางกั๋วเทารบแพ้ข้าศึกหลายต่อหลายครั้ง จนทำให้สูญเสียกำลังพลไปเกือบครึ่ง อีกทั้งพลทหารและนายทหารชั้นผู้ใหญ่ในกองทัพแดงที่ 4 ได้เรียกร้องให้เดินทัพขึ้นเหนือไปรวมกับทัพศูนย์กลาง ในที่สุดจางกั๋วเทาก็ยอมยุบศูนย์กลางพรรคที่เขาตั้งขึ้นมาใหม่ และยอมเดินทางขึ้นเหนือไปรวมกับทัพศูนย์กลางในเดือนตุลาคม การเดินทางไกลจึงสิ้นสุดลง

ทางด้านเจียงไคเช็ค ด้วยนโยบายโอนอ่อนต่อญี่ปุ่น ทำให้ประชาชนจีนไม่พอใจเป็นอย่างมาก มีนักเรียนนักศึกษาออกมาเดินขบวนประท้วง แม้จนจะส่งทหารตำรวจไปปราบปรามแล้ว แต่นั่นก็ยิ่งทำให้มีประชาชนออกมาประท้วงมากยิ่งขึ้น จงเหรินและไป๋ฉงซี ขุนศึกมณฑลกว่างซีก็ยิ่งประกาศต่อต้านเจียงไคเช็คแม้ทัพจางเสวียหลงที่อยู่ในกองทัพของเจียง ได้เขียนจดหมายถึงเจียงให้ยุติสงคราม

กลางเมือง เนื่องจากตนนั้นโกรธแค้นญี่ปุ่นที่ลอบวางระเบิดจนทำให้พ่อของตน (จางจ้าวหลิน) เสียชีวิต จึงต้องการให้เจียงไคเช็คต่อต้านญี่ปุ่น แต่เจียงกลับไม่ได้สนใจ ยังคงเดินหน้าปราบปรามพวกคอมมิวนิสต์ต่อไป

ในระหว่างที่เจียงไคเช็คกำลังทำศึกล้อมปราบครั้งที่ 5 นั้น ก็ถูกแม่ทัพจางเสวียหลงจับเป็นตัวประกันที่นครซีอาน²⁰ ในเช้าวันที่ 12 ธันวาคม ค.ศ. 1936 เพื่อเรียกร้องให้เจียงไคเช็คต่อต้านญี่ปุ่น และส่งเครื่องบินไปรับโจวเอินไหลให้มาเจรจากับเจียงไคเช็คในวันที่ 16 ธันวาคม จางเสวียหลงได้ยื่นข้อเสนอ 8 ประการ แต่เจียงปฏิเสธทั้งหมด เหม่าเจอตงจึงเสนอว่า หากเจียงไคเช็คยอมยุติสงครามกลางเมืองและปล่อยตัวคนของพรรคคอมมิวนิสต์ที่ถูกคุมขังอยู่ในนครซีอาน ก็จะได้รับ การปล่อยตัว และเดินทางกลับนานกิงอย่างปลอดภัย ในที่สุดเจียงจึงยอมทำตามข้อเสนอ วิกฤตซีอานจึงสิ้นสุดลง และนำมาสู่ความร่วมมือระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 2

ในระหว่างที่เจียงไคเช็คยังไม่ได้ประกาศเรื่องแนวร่วมต่อต้านญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการนั้น เจียงก็ยังดำเนินการกวาดล้างคอมมิวนิสต์ต่อไป โดยเขาได้ส่งเหอหนานจง พร้อมด้วยทหาร 10 กองพลเข้าโจมตีที่มณฑลส่านซี และตลอดระยะเวลาของสงครามต่อต้านญี่ปุ่น ซึ่งทหารทั้ง 10 กองพลนี้ ล้วนมีอาวุธยุทโธปกรณ์ที่ดีที่สุด ซึ่งเจียงไม่เคยนำไปสู้รบกับญี่ปุ่นเลย (เทอด ประชาธรรม, 2541: 217)

อย่างไรก็ตามพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้รับความสนับสนุนจากประชาชนจีนทั่วประเทศ เนื่องจากพรรคคอมมิวนิสต์จีนเป็นผู้ช่วยชีวิตเจียงไคเช็คและเรียกร้องให้เจียงหันมาต่อต้านญี่ปุ่นได้สำเร็จ ซึ่งเห็นได้ชัดว่าพรรคคอมมิวนิสต์จีนนั้น ถือเอาประโยชน์ของประเทศชาติเป็นใหญ่กว่าความขัดแย้งเดิมที่มีต่อพรรคก๊กมินตั๋ง (เทอด ประชาธรรม, 2541: 217)

ในวันที่ 7 กรกฎาคม ค.ศ. 1937 ญี่ปุ่นได้เปิดฉากโจมตีครั้งใหญ่ที่สะพานหลูโกวเฉียว ชานเมืองเป่ย์ผิง (นับเป็นการเริ่มต้นสงครามจีน – ญี่ปุ่นครั้งที่ 2 อย่างเป็นทางการ) ทั้งทหารจีนและทหารญี่ปุ่นต่างสู้รบกันอย่างดุเดือด มีทหารบาดเจ็บและล้มตายเป็นจำนวนมาก กองทัพญี่ปุ่นบุกเข้าโจมตีนครเซี่ยงไฮ้ และสามารถยึดครองนครปักกิ่งและนครเทียนสิน ทั้งทั้งมณฑลเหอเป่ย์และมณฑลชานฮายเอ่อร์ ในวันที่ 15 สิงหาคม ต่อมาเริ่มบุกโจมตีที่นครเซี่ยงไฮ้อีกครั้ง จนเจียงไคเช็คต้องประกาศสงครามต่อต้านญี่ปุ่น

ในขณะเดียวกัน การเจรจาระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์จีนก็เกิดปัญหา เนื่องจากตกลงกันไม่ได้ในเรื่องที่เจียงจะเข้ามาควบคุมกองทัพแดงโดยสิ้นเชิง แต่ในเดือนกันยายนก็สามารถทำความตกลงกันได้ โดยในวันที่ 22 กันยายน ข้อตกลงระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์จีนก็ได้เปิดเผยออกสู่สาธารณะ ดังนี้

- 1) พรรคคอมมิวนิสต์จีนรับรองจะสนับสนุนลัทธิไตรราษฎร์ของดร. ซุนยัตเซ็น

²⁰ เหตุการณ์นี้ เรียกว่า วิกฤตซีอาน

- 2) พรรคคอมมิวนิสต์จีนยกเลิกการโค่นล้มรัฐบาลก๊กมินตั๋งด้วยกำลังอาวุธและริบที่ดินของเจ้าที่ดิน
- 3) รัฐบาลคอมมิวนิสต์ จะจัดตั้งขึ้นเป็นรัฐบาลท้องถิ่นพิเศษเพื่อให้อำนาจทางการเมืองทั่วทั้งประเทศเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
- 4) กองทัพแดงจะเปลี่ยนชื่อเป็นกองทัพปฏิวัติแห่งชาติ อยู่ภายใต้การบัญชาการของสหภาพทหารแห่งชาติของรัฐบาลแห่งชาติ และพร้อมแล้วที่จะรับคำสั่งเข้าสู่รบกับญี่ปุ่นตามหน้าที่

ต่อมากองทัพญี่ปุ่นสามารถยึดนครเซี่ยงไฮ้และนครหลวงนานกิงไปได้ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1937 (การโจมตีครั้งนี้นำไปสู่โศกนาฏกรรมที่เลวร้ายที่สุดเหตุการณ์หนึ่งในประวัติศาสตร์มนุษยชาตินั้นคือ “การข่มขืนที่นานกิง”²¹) ทั้งพลเรือนและทหารจีนกว่า 300,000 คน ถูกทรมานและฆ่าตายอย่างโหดเหี้ยม นานกิงตกอยู่ภายใต้การทำลายล้างของญี่ปุ่นนานนับเดือน โดยไม่ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐบาลก๊กมินตั๋งเลยแม้แต่น้อย อีกทั้งกองทัพของนานกิงยังถอยหนีไปตั้งหลักที่นครฉงชิ่ง มณฑลเสฉวน ทำให้ศูนย์อำนาจของก๊กมินตั๋งย้ายไปทางตะวันตก ในขณะที่ทางตะวันออกถูกญี่ปุ่นยึดครองอยู่ ซึ่งเรื่องนี้ทำให้ชื่อเสียงของเจียงไคเช็คแย่ลงไม่น้อย (ยศไกร ส.ต้นสกุล, 2562: 133)

ฝ่ายคอมมิวนิสต์จีน ตั้งแต่ต้นเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1937 ถึงเดือนมีนาคม ค.ศ. 1938 กองทัพแนวที่ 8 กองทัพปฏิวัติแห่งชาติ²² ได้สร้างฐานที่มั่นต่อต้านญี่ปุ่นขึ้นมาที่เทือกเขาอุโถซัน เทือกเขาหลี่เหลียงซัน และเทือกเขาไท่หังซัน ซึ่งเป็นเขตชุมชนเทือกเขาในภาคเหนือของจีน ส่วนกองทัพพันธมิตรต่อต้านญี่ปุ่นภาคอีสาน สามารถตรึงกำลังของญี่ปุ่นไว้ในภาคอีสานได้กว่าหนึ่งแสนคน จนถึงปลายค.ศ. 1938 กองทัพแนวที่ 8 และกองทัพที่ 4 ใหม่ ได้ทำการรบกับข้าศึกมากกว่า 1,600 ครั้ง ทำให้ข้าศึกบาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมากและถูกจับเป็นเชลยศึกถึง 54,000 คน (เชาวน์ พงษ์พิชิต: 2555, 91)

ส่วนฝ่ายก๊กมินตั๋งต้องสูญเสียนครเซี่ยงไฮ้ นานกิง และดินแดนภาคเหนือทั้งหมดให้แก่ญี่ปุ่น ทำให้เจียงไคเช็คต้องย้ายเมืองหลวงจากนานกิงไปอยู่ฮั่นในช่วงต้นปี ค.ศ. 1938 จนถึงเดือนตุลาคมปีเดียวกัน ก็ต้องย้ายเมืองหลวงจากฮั่นไปยังจุงกิง มณฑลเสฉวน อีกทั้งยังต้องเสียเมืองกว่างโจวให้แก่ญี่ปุ่นอีกหนึ่งเมือง (เชาวน์ พงษ์พิชิต: 2555, 91)

เมื่อญี่ปุ่นยึดเมืองกว่างโจวและฮั่นได้แล้ว ญี่ปุ่นก็เริ่มใช้นโยบายเกลี้ยกล่อมให้ฝ่ายก๊กมินตั๋งยอมจำนน และมุ่งทำลายกำลังฝ่ายคอมมิวนิสต์จีนเป็นสำคัญ ในที่สุดจึงจิงเว่ย หัวหน้ากลุ่มฝักใฝ่ญี่ปุ่น

²¹ การข่มขืนที่นานกิง (The Rape of Nanking) เป็นเหตุการณ์เลวร้ายที่สุดครั้งหนึ่งที่มนุษยหมู่มากระทำกับมนุษยหมู่มาด้วยกัน และยังเป็นเรื่องราวฉาวระหว่างจีนกับญี่ปุ่นมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในตำราเรียนกระแสหลักของญี่ปุ่น ไม่ได้บรรจุเหตุการณ์นี้เอาไว้ แต่ก็มีนักวิชาการและนักเคลื่อนไหวของญี่ปุ่นบางคนพยายามผลักดันเรื่องนี้เพื่อหวังให้คนญี่ปุ่นรุ่นหลังได้รับรู้ความเลวร้ายที่บรรพบุรุษสร้างไว้

²² รัฐบาลก๊กมินตั๋งประกาศปรับกองกำลังหลักของกองทัพแดง เป็นกองทัพแนวที่ 8 กองทัพปฏิวัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม

ของก๊กมินตั๋งก็ได้ยอมจำนนต่อญี่ปุ่นเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1938 (เซวาร์น พงษ์พิชิต: 2555, 92) โดยหวังจึงเว่ยได้จัดตั้งรัฐบาลที่อยู่ใต้อาณัติของญี่ปุ่นที่นานกิงใน ค.ศ. 1940 ทำให้ถูกประณามทั้งจากพรรคคอมมิวนิสต์และพรรคก๊กมินตั๋งเป็นอย่างมาก แต่ในมุมมองของหวังจึงเว่ยนั้น เขามองว่าการอ่อนน้อมต่อญี่ปุ่นอาจเป็นทางรอดเดียวของจีนก็เป็นได้

อย่างไรก็ตาม ในต้นปีค.ศ. 1943 กลุ่มชาวตกขอบในพรรคก๊กมินตั๋งก็ได้ก่อกระแสต่อต้านคอมมิวนิสต์ขึ้นมาอีกครั้ง โดยประกาศจะทำลายล้างพรรคคอมมิวนิสต์จีนภายใน 2 ปี โดยในวันที่ 18 มิถุนายน เจียงไคเช็คได้สั่งให้หูจงหนันระดมพลหลายแสนคน เพื่อเตรียมกวาดล้างพวกคอมมิวนิสต์เหมาเจ๋อตงได้เขียนบทความตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ “ปลดปล่อย” เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม เพื่อเปิดโปงแผนการของก๊กมินตั๋งที่ต้องการทำลายความสามัคคีในสงครามต่อต้านญี่ปุ่น และเรียกร้องให้ประชาชนจีนทั่วประเทศช่วยกันยับยั้งวิกฤตที่จะเกิดสงครามกลางเมืองครั้งใหญ่ ซึ่งทางเอกอัครราชทูตโซเวียต สหรัฐฯ และอังกฤษ ต่างก็ตกเดือนเจียงไคเช็ค ไม่ให้ก่อสงครามกลางเมือง เพราะจะเป็นผลดีเฉพาะต่อญี่ปุ่นเท่านั้น (เซวาร์น พงษ์พิชิต: 2555, 95)

ต่อมาญี่ปุ่นได้เริ่ม “ปฏิบัติการหมายเลข 1” ในฤดูใบไม้ผลิ ค.ศ. 1944 เพื่อเชื่อมต่อเส้นทางคมนาคมระหว่างจีนแผ่นดินใหญ่กับเอเชียอาคเนย์ ทำให้พรรคก๊กมินตั๋งต้องสูญเสียดินแดนส่วนใหญ่ในมณฑลเหอหนาน หูหนาน กวางซี กวางตุ้ง และฮกเกี้ยน รวมเนื้อที่ 200,000 ตารางกิโลเมตร (เซวาร์น พงษ์พิชิต: 2555, 95) และทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ สินค้าราคาสูงขึ้นอย่างมาก ประชาชนเดือดร้อนและไม่พอใจรัฐบาลเป็นอย่างมาก จนเกิดขบวนการรักชาติรักประชาธิปไตยขึ้นในเขตปกครองของก๊กมินตั๋ง

ส่วนรัฐบาลนานกิงของหวังจึงเว่ย ในค.ศ. 1943 ได้ประกาศเข้าร่วมกับกองทัพญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อแลกกับการที่ญี่ปุ่นส่งมอบอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่นคืนให้ พร้อมกับยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของญี่ปุ่นในจีนที่เคยมีมา (ยศไกร ส.ตันสกุล, 2562: 134) แต่ต่อมาวันที่ 8 พฤษภาคม ค.ศ. 1945 ฟาสซิสต์เยอรมนีและอิตาลีล่มสลาย ส่งผลให้ญี่ปุ่นตกที่นั่งโดดเดี่ยว และในวันที่ 9 สิงหาคม ค.ศ. 1945 สหรัฐฯ ได้ทิ้งระเบิดปรมาณูที่ฮิโรชิมาและนางาซากิ ทำให้ญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้ สงครามโลกครั้งที่ 2 จึงยุติลง ส่วนรัฐบาลของหวังจึงเว่ย ก็ล่มสลายไปพร้อมกับความพ่ายแพ้ของญี่ปุ่น

ส่วนทางเหมาเจ๋อตง ได้ออกคำสั่ง “ยุทธการสุดท้ายในการบุกโจมตีกองทัพญี่ปุ่น” สั่งให้กองทัพแนวที่ 8 และกองทัพที่ 4 ใหม่ และกองทัพประชาชนอื่นๆ “บุกโจมตีผู้รุกรานชาวญี่ปุ่นและสนับสนุนประชาชนที่ต่อสู้ทั้งหมดภายใต้เงื่อนไขที่เป็นไปได้” ทหารและประชาชนภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์เข้ารับคำสั่งที่มาจากแนวหลังนี้แล้วปฏิบัติการสู้กับญี่ปุ่นเป็นครั้งสุดท้าย กองทัพจีนบุกตีโต้กองทัพญี่ปุ่นทุกพื้นที่ สามารถยึดเมืองต่าง ๆ ทอยยกกลับคืนมาได้แทบทั้งหมด ทหารญี่ปุ่นในแผ่นดินจีนราว 1.2 ล้านคนจึงยอมจำนน (ยศไกร ส.ตันสกุล, 2562: 138) ในวันที่ 2 กันยายน ค.ศ. 1945

มีการสรุปตัวเลขการทำสงครามของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในสงครามโลกกับญี่ปุ่นว่า ในช่วงเวลา 8 ปี นับตั้งแต่เริ่มสงคราม ทางพรรคได้เปิดฉากสู้รบกับข้าศึกมากกว่า 125,00 ครั้ง สามารถปลดปล่อยแผ่นดินจีนได้ราว 1 ล้านตารางกิโลเมตร รวมถึงประชากรมากกว่า 120 ล้านคน ขณะที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ก็เสียกำลังทหารไปมากถึง 6 แสนคน และเสียประชาชนในสงครามนี้ไปอีกกว่า 6 ล้านคน (ยศไกร ส.ตันสกุล, 2562: 138)

สงครามจีน – ญี่ปุ่นครั้งที่ 2 นำมาซึ่งความร่วมมือระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 2 แต่เมื่อสงครามจบลง ทั้งสองฝ่ายก็เตรียมจะก่อสงครามกลางเมืองขึ้นอีกครั้ง โดยในค.ศ. 1941 กองทัพที่ 4 ของพรรคคอมมิวนิสต์จีนเกิดข้อพิพาทกับกองทัพก๊กมินตั๋งเป็นเวลา 8 วันเนื่องจากทั้งสองฝ่ายต่างก็อ้างว่าอีกฝ่ายล้ำเส้นเขตที่มั่นของตน ทำให้เกิดความหวาดระแวงกันขึ้น จากนั้นเมื่อญี่ปุ่นเริ่มถอนกำลังออกจากแมนจูเรีย ฝ่ายคอมมิวนิสต์จึงเข้ายึดพื้นที่บริเวณดังกล่าวเอาไว้ ทำให้ฝ่ายก๊กมินตั๋งเกิดความไม่พอใจอย่างมาก (ยศไกร ส.ตันสกุล, 2562: 143)

อย่างไรก็ตาม หลังสงครามจีน – ญี่ปุ่นจบลง เจียงไคเช็คก็ยังไม่พร้อมทำสงครามกับพรรคคอมมิวนิสต์จีนในทันที เจียงไคเช็คจึงมีโทรเลขถึงเหมาเจ๋อตง เชิญชวนไปร่วมประชุมการเจรจาสันติภาพที่ฉงชิ่ง โดยมีเอกอัครราชทูตของสหรัฐอเมริกาเข้าร่วมด้วย ฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ส่งคณะตัวแทนนำโดยเหมาเจ๋อตง โจวเอินไหล และหวังร๋อเฟย เข้าร่วมประชุม โดยการประชุมนี้เกิดขึ้นในเดือนกันยายนและเดือนตุลาคม

การประชุมใช้เวลากว่า 43 วัน มีเรื่องอภิปรายมากมาย ซึ่งหลัก ๆ แล้วมีประมาณ 11 ข้อ แต่มี 2 ข้อที่ไม่สามารถตกลงกันได้ คือ

- 1) พรรคคอมมิวนิสต์จะต้องยอมถอนกำลังออกจากเขตปกครองตนเองทั้ง 8 เขตทางใต้
- 2) กองทัพแดงจะต้องยอมลดกำลังพลให้เหลือเพียง 20 กองพล ซึ่งเมื่อเทียบกับกองทัพของก๊กมินตั๋ง จะมีสัดส่วนเท่ากับ 1:7 และข้อนี้ทางเจียงไคเช็คได้เสนอให้รวมสองกองทัพเข้าด้วยกัน (ยศไกร ส.ตันสกุล, 2562: 144)

ส่วนทางเหมาเจ๋อตงได้ขอให้พรรคคอมมิวนิสต์มีอิสระในการปกครองตนเองในบริเวณจีนภาคเหนือและมองโกเลีย รวมถึงขอให้มีย่านาจอในการปลดอาวุธของทหารญี่ปุ่นเช่นเดียวกับก๊กมินตั๋งได้ อย่างไรก็ตามเหมาเดินทางกลับก่อน ส่วนโจวเอินไหลยังอยู่เจรจาด้อย ภายหลังทางสหรัฐฯ ได้ส่งนายพลจอร์จ ซี มาร์แชล เป็นทูตพิเศษมาช่วยไกล่เกลี่ย เขาเสนอให้สร้างรัฐบาลผสม คือให้พรรคคอมมิวนิสต์เข้าเป็นส่วนหนึ่งในรัฐบาลของเจียงไคเช็ค โดยให้เจ้าหน้าที่ของคอมมิวนิสต์ได้เข้ามาอยู่ในฝ่ายบริหารและฝ่ายทหารด้วย นำกองทัพมารวมกันแล้วลดกำลังลง ปรากฏว่าทั้งสองฝ่ายตอบรับข้อเสนอนี้ (ยศไกร ส.ตันสกุล, 2562: 144)

แต่เนื่องจากปัญหาความไม่ไว้วางใจที่มีต่อกันมานาน อีกทั้งความไม่พอใจในระหว่างที่สงบศึก เพื่อทำสงครามกับญี่ปุ่นก็ยังไม่ได้สะสาง ทำให้ข้อตกลงต่าง ๆ เหมือนเป็นเพียงเศษกระดาษเท่านั้น เหม่าเจอตงเห็นว่า หากต้องการให้ทั้งสองฝ่ายไว้วางใจกันอย่างแท้จริง เจียงไคเช็คต้องยอมให้ตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์เข้าไปมีตำแหน่งในรัฐบาลผสมนี้ด้วย ตนจึงจะยอมยุบกองทัพแดงแล้วรวมเข้ากับรัฐบาล แต่ทางเจียงไคเช็คก็มีความเห็นว่า เหม่าเจอตงควรยุบกองทัพเสียก่อน จึงจะมีตัวแทนเข้ามาในรัฐบาลผสมได้ (ยศไกร ส.ตันสกุล, 2562: 145) เมื่อทั้งสองฝ่ายมีความเห็นไม่ลงรอยกัน สงครามกลางเมืองจึงเกิดขึ้นอีกครั้ง

สงครามกลางเมืองระหว่างเหม่าเจอตงและเจียงไคเช็คในครั้งนี้ กินระยะเวลาราว 3 ปี ตั้งแต่ ค.ศ. 1946 – 1949 ซึ่งสามารถแบ่งเป็นช่วงระยะเวลาเป็น 3 ช่วงใหญ่ ดังนี้

- ช่วงแรก เริ่มขึ้นในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1946 ถึงเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1947

กองทัพก๊กมินตั๋งใช้กำลังพลรวมทั้งหมดราว 2,700,000 คน ยึดพื้นที่ในการปกครองของคอมมิวนิสต์ได้มากกว่า 191,000 ตารางกิโลเมตร โดยเฉพาะทางภาคเหนือของจีน นครเหยียนอัน เมืองหลวงของพรรคคอมมิวนิสต์ในเวลานั้นก็ถูกโจมตีจนแตกพ่าย ทำให้ก๊กมินตั๋งเป็นฝ่ายได้เปรียบ หลินเปียว²³ ผู้บัญชาการ ได้สั่งอพยพกองทัพแดงและผู้คนให้ขึ้นไปตั้งมั่นที่ฐานในชนบทของแมนจูเรีย เป็นการนำยุทธศาสตร์แบบ “ชนบทล้อมเมือง” กลับมาใช้อีกครั้ง

- ช่วงที่ 2 เริ่มขึ้นราว ๆ เดือนมิถุนายน ค.ศ. 1947

หลังจากหลินเปียวได้อพยพกองทัพแดงขึ้นไปตั้งฐานในชนบทของเขตแมนจูเรีย เขาสามารถบุกยึดเมืองสำคัญในแมนจูเรียไว้ได้ทั้งหมด แล้วเข้าปิดล้อมเมืองเสิ่นหยาง หยางชุน และจิ้นโจว (ยศไกร ส.ตันสกุล, 2562: 147)

- ช่วงที่ 3 เริ่มขึ้นใน ค.ศ. 1948

พรรคคอมมิวนิสต์สามารถบุกยึดเมืองเทียนจินและเมืองเป่ย์ผิงไว้ได้ ขณะเดียวกัน เฉินอี้ก็นำกองทัพคอมมิวนิสต์ส่วนหนึ่งเข้าบุกยึดมณฑลซานตงได้ในเดือนกันยายน แล้วลงต่อไปถึงซูโจว จนกระทั่งใน ค.ศ. 1949 กองทัพคอมมิวนิสต์ก็รุกลงมาถึงแม่น้ำแยงซี (ยศไกร ส.ตันสกุล, 2562: 147)

²³ หลินเปียว (Lin Biao, ค.ศ. 1907 - 1971) นักการทหารคนสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์จีน มาจากครอบครัวชาวนา จบจากโรงเรียนการทหารหวงฝู ครอบรู้ในเรื่องการทหารมาก ถูกยกย่องว่ารบในสงครามกองโจรไม่เคยแพ้ เหม่าเจอตงชื่นชมหลินเปียวเป็นอย่างมาก ถึงขนาดเคยวางตัวให้เป็นทายาททางการเมือง ภายหลังจากวางแผนลอบสังหารเหม่าเจอตงแต่ไม่สำเร็จ จึงพาครอบครัวหนีขึ้นเครื่องบินเพื่อไปสหภาพโซเวียต แต่เครื่องบินตกที่มองโกเลียเสียชีวิตทั้งหมด

ในช่วงแรกฝ่ายคอมมิวนิสต์เสียเปรียบเป็นอย่างมาก แต่ต่อมาเหมาเจ๋อตงก็ได้ใช้ยุทธวิธี กองโจรผสมกับยุทธวิธี “ถ่วงเวลารบ” คือ ก่อวุ่นให้ข้าศึกเหนื่อยล้า เสียขวัญกำลังใจ แล้วปล่อยให้ข้าศึกจำนวนหนึ่งให้เข้าไปในพื้นที่อันตราย เพื่อลดภาระของแนวรบในด้านอื่น ๆ ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์ในพื้นที่อื่น ๆ มีโอกาสชนะได้มากขึ้น

ตั้งแต่เดือนกันยายนถึงเดือนพฤศจิกายน ได้เกิดยุทธการ “ห้วยไห่” ซึ่งเสนอโดย แม่ทัพชู่อวี๋ เหมาเจ๋อตงและที่ประชุมเห็นด้วยจึงพัฒนายุทธการนี้ขึ้นมาจนกลายเป็นการรบครั้งใหญ่ในแนวรบทางใต้ คือสงครามเผด็จศึกต่อเจียงไคเช็ค ส่วนทางเจียงไคเช็ค ถูกต่อต้านจากภายในเขตปกครองของตนเอง ก็กมินตั้งเริ่มถูกโดดเดี่ยวทางการเมือง รวมทั้งฝ่ายกองทัพแดงหรือกองทัพปลดแอก ในเวลานั้นมีกำลังพลเพิ่มขึ้นมากกว่า 2 ล้านคน ทำให้กมินตั้งกลายมาเป็นฝ่ายเสียเปรียบ

ในค.ศ. 1948 – 1949 เกิดยุทธการใหญ่ด้วยกัน 3 ครั้ง คือ ยุทธการห้วยไห่ ยุทธการเหลียวเสี้ยน และยุทธการผิงจิน ซึ่งฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะทั้งหมด สามารถปลดแอกเขตปกครองของกมินตั้งในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงใต้เกือบทั้งหมด จากนั้นก็เป็นการปลดแอกเมืองสำคัญต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นค.ศ. 1949 (ยศไกร ส.ต้นสกุล, 2562: 153)

ในระหว่างนั้น วันที่ 19 เมษายน ค.ศ. 1948 มีการเลือกตั้งประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดีของจีนอย่างเป็นทางการ ซึ่งเจียงไคเช็คได้รับคะแนนสูงสุด ได้ขึ้นเป็นประธานาธิบดี และหลี่จิ่งเหรินได้เป็นรองประธานาธิบดี ในเวลาต่อมา วันที่ 14 มกราคม ค.ศ. 1949 เหมาเจ๋อตงได้เสนอให้ทั้งสองเจรจากันภายใต้เงื่อนไข 8 ประการ ซึ่งทางโจวเอินไหลก็ได้ยื่นเงื่อนไขไปทางหลี่จิ่งเหริน ให้เวลาเจรจา 20 วัน แต่การเจรจาก็ล้มเหลว สงครามจึงดำเนินต่อไป

วันที่ 21 เมษายน เหมาเจ๋อตงและจูเต๋อออกประกาศ “คำสั่งโจมตีทั่วประเทศ” จากนั้นกองทัพแดงก็เคลื่อนทัพข้ามแม่น้ำแยงซี เข้ายึดนานกิงและเซี่ยงไฮ้ ต่อมาในเดือนตุลาคม กองทัพแดงเข้ายึดเมืองกว่างโจวไว้ได้ เข้ายึดนครฉงชิ่งได้ในเดือนพฤศจิกายน และยึดนครเฉิงตูได้ในเดือนธันวาคม

สถานการณ์ของพรรคกมินตั้งตกต่ำถึงขีดสุดนับตั้งแต่ก่อตั้งพรรคมา สูญเสียเขตการปกครองทั้งหมดในจีน จนเจียงไคเช็คตัดสินใจประกาศย้ายที่ทำการรัฐบาลไปอยู่ที่เกาะไต้หวัน พร้อมกับพาครอบครัวไปด้วย และไม่เคยกลับเข้ามาในจีนแผ่นดินใหญ่อีกเลย สงครามระหว่างพรรคกมินตั้งและพรรคคอมมิวนิสต์จีนจึงสิ้นสุดลง ชัยชนะเป็นของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ส่วนเหมาเจ๋อตงก็ได้กลายเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในเวลาต่อมา

หลังจากกองทัพแดงเข้ายึดกรุงปักกิ่งได้ในต้นปี ค.ศ. 1949 ในวันที่ 21 – 30 กันยายน ได้เปิดประชุมรวมสภาที่ปรึกษาการเมืองประชาชนจีนครั้งแรก ที่เมืองเป่ย์ผิง มีผู้แทนเข้าร่วม 662 คน จาก 46 หน่วยงาน ที่ประชุมมีมติเห็นชอบเลือกเหมาเจ๋อตงขึ้นเป็นประธานคณะกรรมการรัฐบาลประชาชนส่วนกลาง นั้นหมายความว่า เหมาเจ๋อตงคือประธานาธิบดีของจีน ส่วนโจวเอินไหล ถูกเลือก

เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรก ควบตำแหน่งรองประธานคณะกรรมการรัฐบาล และมีรองประธานคณะกรรมการคนอื่นร่วมด้วย จูเต๋อ หลิวเส้าฉี²⁴ ช่งชิงหลิง หลี่จี้เซิน จางหนาน และเกากัง (ยศไกร ส. ตันสกุล, 2562: 159)

จากนั้น ในวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ. 1949 ได้จัดพิธีสถาปนา “สาธารณรัฐประชาชนจีน” (The People’s Republic of China) ขึ้นที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน กรุงปักกิ่ง นับเป็นวันสถาปนาชาติจีน ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

สรุป

จากการศึกษาความขัดแย้งระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์จีน พบว่า ตั้งแต่ค.ศ. 1922 พรรคคอมมิวนิสต์จีนมีความตั้งใจและความพยายามที่จะช่วยเหลือขุนยัตเซินในการปฏิวัติประเทศจีนให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี แม้จะมีอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน แต่พรรคคอมมิวนิสต์จีนก็ต่อต้านจักรวรรดินิยมและศักดินานิยมเช่นเดียวกับขุนยัตเซิน และต้องการเห็นความสำเร็จในการปฏิวัติประเทศจีนเช่นเดียวกัน แต่หลังจากการอสัญกรรมของขุนยัตเซิน แล้วเจียงไคเช็คได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้นในฐานะผู้บัญชาการกองทัพที่ 1 เขากลับกวาดล้างพรรคคอมมิวนิสต์จีน ผู้ที่ช่วยเหลือให้ขุนยัตเซินปฏิวัติจีนได้สำเร็จ รวมทั้งกวาดล้างสมาชิกฝ่ายซ้ายในพรรคก๊กมินตั๋ง เพราะมีอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน

ในระหว่างที่เจียงไคเช็คเดินทางไปศึกษาระบบการเมืองและการทหารของสหภาพโซเวียตที่กรุงมอสโก เขาได้พบว่าแนวความคิดของคอมมิวนิสต์ขัดแย้งกับขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมอันดีงามของจีน เนื่องจากหลักความคิดในลัทธิคอมมิวนิสต์จะเน้นความชิงชัง การต่อสู้ดิ้นรน ส่วนลัทธิขงจื้อจะเน้นความรัก ความสามัคคีและคุณธรรม ซึ่งทั้งสองความคิดนี้ขัดแย้งกันโดยสิ้นเชิง นั่นทำให้เจียงมองว่าระบบรัฐบาลของรัสเซียไม่เหมาะสมกับประเทศจีน ในเวลาต่อมาเมื่อสมาคมชาวานาลูกฮือก่อการปฏิวัติที่หูหนาน ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1926 เจียงไคเช็คก็ได้สั่งปราบปรามชาวานา และใช้โอกาสนี้ก่อการรัฐประหาร สั่งกวาดล้างพวกคอมมิวนิสต์ไปในตัว โดยอ้างว่าเหมาเจ๋อตงเป็นผู้ปลุกปั่นชาวานาให้ก่อการปฏิวัติและอ้างว่าพรรคคอมมิวนิสต์มีแผนการจะยึดอำนาจ ทำให้ความร่วมมือระหว่างสองพรรคที่ขุนยัตเซินก่อร่างมาเป็นอันสิ้นสุดลง

ในขณะเดียวกัน พรรคคอมมิวนิสต์จีนก็ได้พยายามตอบโต้กลับอย่างสุดกำลัง ครั้งหนึ่งฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้ตอบโต้กลับด้วยการบุกโจมตีที่ฉางซา แม้จำไม่สำเร็จแต่ก็ทำให้ฝ่ายก๊กมินตั๋งอยู่ไม่ได้ถึงขนาดหันไปร่วมมือกับฝ่ายขุนศึกภาคเหนือ เพื่อจะกวาดล้างพวกคอมมิวนิสต์ให้สิ้นซาก เจียงไคเช็ค

²⁴ หลิวเส้าฉี (Liu Shaoqi, ค.ศ. 1898 – 1969) สมาชิกคนสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์จีน มาจากครอบครัวชาวนาร่ำรวย วิทยาลัยถูกส่งไปศึกษาที่กรุงมอสโก ได้รู้จักกับเหมาเจ๋อตงเมื่อมาทำงานในสหภาพแรงงานที่หูหนาน ช่วยสนับสนุนเหมาเจ๋อตงมาโดยตลอด และได้รับตำแหน่งสำคัญอันดับต้น ๆ เรื่อยมา

ทำการล้อมปราบถึง 5 ครั้งด้วยกันจึงจะสำเร็จ แต่นั่นก็ไม่ได้ทำให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์ยอมแพ้แต่อย่างใด ยังคงยึดหยัดต่อสู้เพื่อจะปฏิวัติจีนให้สำเร็จ

พรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์จีนสู้รบกันเป็นเวลาหลายปี แม้จะถูกญี่ปุ่นเข้ามาคุกคามประเทศ จนทั้งสองพรรคต้องหันมาร่วมมือกันต่อต้านญี่ปุ่น แต่นั่นก็เป็นเพียงการร่วมมือกันแบบจอมปลอม เจียงไคเช็คได้ประกาศความร่วมมือกับพรรคคอมมิวนิสต์จีนในการต่อต้านญี่ปุ่น เพียงเพราะต้องการการสนับสนุนจากประชาชนและแม่ทัพที่รักชาติในกองทัพของตน เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับตนเองเท่านั้น เจียงไคเช็คยังคงเดินหน้าปราบปรามฝ่ายคอมมิวนิสต์อยู่ตลอดเวลาที่ทำสงครามกับญี่ปุ่น แม้กระทั่งสงครามจีน - ญี่ปุ่นสิ้นสุดลง ทั้งสองพรรคก็ยังสู้รบกันอย่างต่อเนื่อง จากความเห็นที่ไม่ตรงกันเกี่ยวกับรัฐบาลผสม

สรุปได้ว่า ความขัดแย้งของทั้งสองพรรคเกิดจากแนวความคิดที่แต่ละฝ่ายยึดถือที่ต่างกัน คือ ลัทธิขงจื้อของฝ่ายก๊กมินตั๋ง และลัทธิมาร์กซ์ - เลนินของฝ่ายคอมมิวนิสต์จีน และความเห็นที่ไม่ตรงกันในการจัดตั้งรัฐบาลผสม นอกจากนี้ สิ่งที่ยึดมั่นของทั้งสองฝ่ายในขณะที่เกิดสงครามกับญี่ปุ่นก็แตกต่างกัน ฝ่ายก๊กมินตั๋งยึดเอาความต้องการในการปราบปรามคอมมิวนิสต์เป็นสำคัญ แต่ฝ่ายคอมมิวนิสต์จีนยึดเอาประชาชนจีนและประเทศชาติเป็นสำคัญ นี่จึงทำให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์จีนสามารถเอาชนะญี่ปุ่นในสงครามได้ และได้รับการสนับสนุนจากประชาชนจีนมาโดยตลอดตั้งแต่เกิดสงครามจีน - ญี่ปุ่นครั้งที่ 2

บรรณานุกรม

- กรกิจ ดิษฐาน. (2562). สงครามกลางเมืองจีน. กรุงเทพฯ : ยิปซี กรุ๊ป.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2561). ประวัติศาสตร์จีน ค.ศ. 1900 – 1949. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- มัณฑิรา. (2558). ซุน ยัตเซ็น (SUN YAT-SEN) ชุดบุคคลสำคัญของโลก. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
แสงดาว.
- ยศไกร ส.ตันสกุล. (2562). ซุนยัตเซ็น บิดาแห่งการปฏิวัติจีน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงดาว.
- ยศไกร ส.ตันสกุล. (2562). เหมาเจ๋อตง มังกรปฏิวัติชาตจีน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงดาว.
- วัชระ ชิวโกเศรษฐ. (2554). ชิวประวัติ ดร.ซุนยัตเซ็น นักปฏิวัติจีนผู้ยิ่งใหญ่. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.
- วิโรจน์ อำไพ. (2548). กองทัพแดง. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.
- ศิริพร ดาบเพชร. (2559). ญู่ปุ่นกับการสร้างจักรวรรดินิยม. กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุขสันต์ วิเวกเมธากร. (2551). สงครามชิงแผ่นดิน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย.
- เขาวน พงษ์พิชิต. (2555). วิพากษ์ประธานเหมา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- เทอด ประชาธรรม. (2541). เหมาเจ๋อตง และการปฏิวัติจีน. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์เจได.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	ฐิติพร เลาสถิตย์
ที่อยู่	17 ถ.ชมสินธุ์ ต.หัวหิน อ.หัวหิน จ.ประจวบฯ 77110
วันเกิด	วันอาทิตย์ที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2540
ประวัติการศึกษา	
2559 – ปัจจุบัน	ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวัง สนามจันทร์ คณะอักษรศาสตร์ สาขาเอเชียศึกษา
2554 – 2559	ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพรหมานุสรณ์ จังหวัดเพชรบุรี